

KOTINI ON LINNANI
Henri Sulku

KOTINI ON LINNANI

Henri Sulku

KOLERA

AKL

ESIPUHE: EI AINOASTAAN TOTAALISTA

Tähän kirjaan on koottu valikoima kirjoituksia totaaliikieltäytyjiä Henri Sulkun rangaistuksensa aikana pitämästä Totaaliblogista. Blogi oli osa totaalikampanjaa, joka oli aktiivinen kesästä 2014 keväeseen 2015. Kampanja toteutettiin yhteistyössä Aseistakieltäytyjäliiton (AKL) kanssa ja sen tarkoitus oli tuoda huomiota totaaliikieltäytymiselle ja antimilitaristiselle toiminnalle.

Jalkapannassa kotona suoritettava valvontarangaistus otettiin käyttöön Suomessa uuden lainsäädännön myötä marraskuussa 2011. Valvontarangaistukseen voidaan asettaa ihminen, joka tuomitaan enintään kuuden kuukauden mittaiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Totaaliikieltäytyjille määrätty tuomio ylitti tuolloin yhdellä päivällä vangeusrangaistuksen ehtona olevan alle 180 päivän tuomion. Menemällä siviilipalvelukseen päiväksi ennen kieltäytymistä pystyi jo tuolloin tiputtamaan tuomion määrän 180 päivään. Siviilipalveluksen kesto kuitenkin lyhennettiin 15 päivällä helmikuussa 2013. Tällöin totaalityuomio lyheni niin, että jalkapanta tuli mahdolliseksi kaikille totaaleille. Suurin osa totaaliikieltäytyjistä suorittaa nykyään rangaistuksensa elektronisesti, puhelinsoitoilla ja valvojen yllätyskäynneillä kontrolloidussa kotiarestissa eli valvontarangaistuksessa. Jotkut tuomitaan edelleen vankeuteen tai siirretään sinne, jos kotiarestin sääntöjä rikotaan yli sallitun rajan. Totaaliblogin kirjoituksissa käsitelläänkin aseistakieltäytymisen lisäksi myös yhteiskunnan rangaistusmuotojen muuntumista kuria korostavista suljetuista laitoksista kohti sisäistettyä kontrollia. Valvontarangaistuksessa vanki itse toimii vanginvartijana ja on jatkuvasti tietoinen jalkaansa kytketystä elektronisista signaaleja lähettävästä pienestä pantalaitteesta.

AKL on tehnyt vuosien varrella useita kampanjoita, joissa tuetaan yksittäisiä totaaliikieltäytyjiä ja tuodaan totaaliikieltäytymistä esiin myönteisenä vaihtoehtona armeijalle. Ajatus Henrin totaalikampanjasta sai alkunsa syksyllä 2013, kun tieto uudesta totaaliikieltäytyjästä tavoitti AKL:n aktiivit. Yhteinen

Kannet Emmi Länsman
Taitto Susinukke Kosola
Esipuhe J.N
Teksti Henri Sulku

Julkaisija Kolera 2015
yhteistyössä Aseistakieltäytyjäliiton kanssa
Painopaikka Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-7149-04-1
ISBN 978-952-7149-05-8 (PDF)

kolerakp.blogspot.com
www.akl-web.fi

anti-copyright

tapaaminen järjestyi pian, jolloin kampanjaan osallistuvat vaihtoivat näkemyksiä ja ideoivat erilaisia tapoja toteuttaa kampanja. AKL:n perustehtäviin kuuluu aseistakieltäytyjien tukeminen tarjoamalla tietoa armeijan vaihtoehtoista sekä konkreettista lakiapua kaikenlaisissa siviilipalvelukseen, totaaliikieltäytymiseen, reservinkieltäytymiseen ja asevelvollisuudesta vapautumiseen liittyvissä ongelmissa. AKL:n aseistakieltäytymisen edistämistä laajempi tavoite on toimia paikallisena ja globaalina antimilitaristisena järjestönä, joten sen toiminta ja toimintakenttä eivät rajoitu ainoastaan asevelvollisten pariin. Henrin totaaliikieltäytyminen yhdistyi hänen omien näkemyksiensä mukaisesti laajempaan antimilitaristiseen toimintaan, sillä hän halusi itse nostaa aseistakieltäytymisensä syiksi antimilitaristisen ja feministisen analyysin yhteiskunnasta sekä laajemman antikapitalistisen vastarinnan.

Ensimmäisissä totaalikampanjan tapaamisissa sovimme kampanjan sisällöstä. Päätimme panostaa viestintään saadaksemme rajallisilla resursseilla kampanjan sanoman leviämään mahdollisimman laajalle. Uuden lain myötä suurin osa totaaliikieltäytyjistä suorittaa rangaistuksensa kotona niin sanotussa pantarangaistuksessa. Rangaistukseen kuuluu velvollisuus opiskella tai työskennellä. Koska uudentyypisistä rangaistuksesta ei tiedetty vielä paljoakaan, Henri kertoi haluavansa pitää blogia siitä ja muista häntä kiinnostavista rangaistukseen liittyvistä aiheista.

Blogille hankittiin oma osoite totaaliblogi.org ja tuhansia sinne qr-koodin kautta linkkaavia tarroja tilattiin ilmaiseen levitetykseen. Julkisesti kampanja aloitettiin juuri ennen oikeudenkäyntiä kesäkuussa 2014 Porvoossa järjestetyllä performatiivisella mielenilmauksella. Saatoimme Henrin Itä-Uudenmaan käräjäoikeudelle ja poltimme pantarangaistuksen valvomiseen kuluvat 25 950 euroa leikkirahaa. Samalla aloimme rummuuttaa Totaaliblogia, johon oli jo ilmestynyt ensimmäiset blogitekstit. Kampanjan aikana totaaliikieltäytymisestä ja valvontarangaistuksesta tiedotettiin lehden ja internetin lisäksi esimerkiksi Helsingin Rauhanasemalla järjestetyssä

tukikahvilassa, jonka osallistajat kirjoittivat kortteja kotona rangaistusta suorittaville totaaliikieltäytyjille. Helsingissä tiputettiin myös kampanjaa esiintuvia banderolleja näkyville paikoille kaupungissa. Yksittäiset tukijat kiinnittivät myös Tampereella banderollin osoittaakseen tukea totaaliikieltäytyjille.

Totaaliblogin keskeinen teema on valvontarangaistuksessa elämisen kuvaus. Juridisen ja yleisen näkökulman lisäksi kirjoituksissa tulee selkeästi esiin kirjoittajan henkilökohtaiset kokemukset valvontarangaistuksen alaisuudessa elämisestä. Laajojen valtarakenteiden analyysin lisäksi esiin tuodaan miltä valta tuntuu fyysisesti ja mentaalisesti, kun se rikkoo elämän rytmin ja muovaa ihmisen arkea. Valvontarangaistus rajaa konkreettisesti yksilön mahdollisuuksia liikkua omasta asunnostaan muuten kuin tiukkaan määriteltyjen aikataulujen puitteissa. Sovittujen menojen jälkeen pitää aina palata kotiin määrättyyn aikaan.

Monet teksteistä käsittelevät luonnollisesti aseistakieltäytymisen tematiikkaa. Totaaliikieltäytymisen perimmäiset syyt ovat nykyään pääosin samankaltaiset kuin aikaisempien vuosikymmenten aseistakieltäytyjillä. Kieltäytymällä palveluksesta armeijalla on yksi sotilas vähemmän ja samalla tuodaan esiin laajempi sotien ja militarismen vastainen viesti. Kieltäytymissyitä on aiemminkin ollut useita, mutta esimerkiksi feminististen perustelujen korostaminen erottaa Henrin aiemmista totaaliikieltäytyjistä. Blogin erottaa tavanomaisista aseistakieltäytymistä koskevista kirjoituksista analyysin laajuus ja sen käsittelemien ilmiöiden kytkeminen laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Henrin antiautoritaariset ja feministiset näkemykset tuovat esiin militarismen vastaisen kamppailun yhteyksiä seksismiin ja rasismiin kaltaisten sortavien käytäntöjen vastustamiseen. Liberaalin sananvapaus ja tasa-arvoajattelun sijaan kirjoitukset kytkeytyvät työväenliikkeen sisällä yli sata vuotta sitten kehittyneeseen antimilitarismiin ja laajempaan antikapitalistiseen analyysiin. Totaaliblogin kirjoituksien taustalla onkin voimakas antimilitaristinen näkemys sotien syistä ja yhteiskunnan militarisaatiosta.

Antimilitarismi sai alkunsa työväenliikkeen ja erityisesti anarkistien ja muiden vapaudenhenkisten sosialistien parissa. Antimilitarismissa on sen alusta lähtien painotettu ihmisiä yhdistävää solidaarisuutta ja internationalismia ja vastustettu ihmisiä erottelevaa nationalismia. 1800-luvulla useiden Euroopan maiden eliittien keskuudesta levitetty nationalismi kytkeytyi alusta lähtien alempien yhteiskuntaluokkien pakotettuun militarisoimiseen. Hallitseva luokka tarvitsi armeijaa sotiakseen vieraita valtoja vastaan, mutta myös kouliakseen työläisistä tottelevaisia ja kansallismielisyyden kiihkossa solidaarisuutensa toisia työläisiä kohtaan unohtaneita sotilaita. Armeija on olemassa ulkoisten uhkien lisäksi myös valtioiden sisäisten kansannousujen ja vallankumousyritysten kukistamiseksi. Työväenliikkeen piirissä alkoi kehittyä samaan aikaan vastustusta nationalismille ja militarismille. Kuten historia opetti, tämä ei tapahtunut tarpeeksi nopeasti estääkseen Ensimmäisen maailmansodan ja 1930-luvun totalitarististen valtioiden kauhuja, puhumattakaan Euroopan ulkopuolella yhä eri muodoissa jatkuvasta verisestä kolonialismista ja imperialismista. Myöhemmin feminismi ja anarkismi ovat terävöittäneet antimilitaristista analyysia ja korostanut seksismin, rasmin, militarismin ja kolonialismin kaltaisten valtarakenteiden kietoutumista toisiinsa ja tarvetta vastustaa kaikkia sorron muotoja.

Antimilitarismin liittäminen liberalismiin sijaan antikapitalistiseen perintöön tulee selvästi ilmi, kun blogissa teroitetaan miten Jehovantodistajat saivat aktiivisella joukkokieltäytymisellä merkittäviä erioikeuksia aselvelvollisuudesta vapautumisen muodossa. Henrin tarkkanäköisen analyysin mukaan mikään valtio ei koskaan tarjoa parannuksia ihmisille hyvää hyvyttään, vaan jokaisesta ihmiselämän parannuksesta on taistelu ja pitää taistella jatkossakin. Oikeudet eivät tipu taivaasta tai ainoastaan tuomalla epäkohtia julkiseen tietoisuuteen. Suomen valtio ei olisi ryhtynyt Jehovien vaatiman vapautuksen kohdalla toimeen pelkästään kansainvälisten ohjeistusten perusteella, vaan koska se kohtasi järjestäytyneen voiman sille luoman paineen.

Suomessa 1960- ja 1970-luvulla vaikuttaneen Marraskuun liikkeen ja laitostumisen käsitteen kautta kuria ja kontrollia käsittelevät kirjoitukset laajentavat kirjan tematiikkaa totaalkieltäytymisestä kokonaisvaltaisempaan yhteiskuntakritiikkiin. Laitostumista käsittelevässä tekstissä pohditaan ensin johtaako valvontarangaistus sivutuotteenaan laitostumiseen, vaikka se ei olisi rangaistuksen tarkoitus. Henrin mukaan valvontarangaistuksessa suljetut laitokset laajentuvat kattamaan ajallisesti ja tilallisesti koko yhteiskunnan. Kontrolliyhteiskunnan ihannekansalainen ei kuitenkaan ole passiivinen ja alistunut työläinen vaan aktiivinen ja ulospäin suuntautunut pysyvästä identiteetistä luopunut moniosaaja. Valvontarangaistuksessa elävältä ihmiseltä odotetaankin yhteiskunnallista aktiivisuutta opiskelun tai työn muodossa, joten pantarangaistukseen sisältyvän kontrollin ja aktiivisuuden välillä vallitsee ristiriita. Samaan aikaan halutaan rangaista ja varmistaa katkeamaton yhteys palkkatyöhön tai ainakin siihen tähtäävään opiskeluun. Tätä kautta antimilitaristinen näkemys totaalkieltäytymisestä leviää antikapitalistiseksi analyysiksi.

Viime vuosikymmeninä useat antikapitalistit ovat kirjoittaneet paosta vastarinnan keinona alistaville käytännöille ja kurjille elinolosuhteille. Siirtolaiset pakenevat sortavia hallintoja Lähi-Idästä ja Afrikasta. Tämän jälkeen he yleensä törmäävät toisenlaiseen hallintaan EU:n militarisoituilla ulko- ja sisärajoilla, mutta onnistuvat silti usein toistensa ja tukijoidensa avulla liikkumaan linnake-euroopan muurien sisäpuolella. Työläiset ottavat lopputilin mielummin kuin sietävät tylsää työtä ja huonoja työehtoja. Totaalkieltäytymisen valinneet ja sitä valvontarangaistuksena suorittavat joutuvat pohtimaan, onko mitään mahdollisuutta paeta jos vankilan fyysiset muurit lakkaavat olemasta ja muuntuvat kaikkialla läsnäolevaksi kyberneettistä valvontakoneistoa hyödyntäväksi kontrolliksi. Tähän annetaan käytännön vinkkejä teoksen loppupuolella. Yhä useampi ennen aseistakieltäytymisen valinnut henkilö vapautetaan nykyään hänen omasta toimestaan tai pyytämättä Suomen armeijan vähentäessä väkimmääräänsä. Päätin itse hankkia vapautuksen tietoisena keinoja kieltäytyä pakkopalveluksesta, jonka vaihtoehdot olivat tappamisen

harjoittelu ultramaskuliinisessa ympäristössä sotilaana tai toisten työläisten palkkojen polkeminen pakkotyötä tekevänä sivarina. Totaalikieltäytyminen oli b-suunnitelmani siltä varalta, etten olisi onnistunut hankkimaan vapautusta. Totaalikieltäytyminen on edelleen silti yksi näkyvimmistä tavoista kritisoida armeijaa ja militarismia. Vapautuksen saaminen oli antiklimaattista. Se kesti ainoastaan tunnin mittaisen lääkärikäynnin ajan ja kuultuaan siitä kerran ei kukaan halunnut keskustella siitä enempää, koska siinä ei ollut mitään keskusteltavaa. Kuten Henri tuo esiin, totaalikieltäytymisen aikana henkilö parhaassa tapauksessa pääsee tuomaan esiin militarismin kritiikkiä sadoissa eri keskusteluissa, antamalla haastatteluja medialle ja kirjoittamalla tuhansia lukukertoja saaneita blogipostauksia.

Teoksen loppuun on liitetty ennen julkaisemattomana tekstinä jälkisanat, jossa Henri pohtii puoli vuotta valvontarangaistuksen jälkeen itsekriittisesti totaalikieltäytymistään. Kirja on blogiin liittyvää totaalikampanjaa tehneiden ihmisten näkökulmasta ennalta suunnittelemaan jälkinäytös eri ihmisiä yhteentuoneelle ja yhdistäneelle kampanjalle. Vaikka joidenkin henkilöiden kanssa oli ollut toiveikasta puhetta Totaaliblogin kirjoitusten yhteenkokoamisesta, vasta turkulaisen kustantamo Koleran tarttuminen toimeen mahdollisti tekstien julkaisun fyysisessä muodossa.

Tampereen Juhannuskylässä muuttolaatikoiden keskellä 27. syyskuuta 2015.

J.N

JOHDANTO

25.06.2014

Nyt se tuomio sitten tuli: 173 vuorokautta ehdotonta vankeutta, suoritusmuotona elektronisesti valvottu kotiaaresti eli valvontarangaistus. Prosessi on ollut todella pitkä, mutta luullakseni hyvin samankaltainen kuin monien muidenkin totaalikieltäytyjien.

Prosessin voi katsoa alkaneen noin 5 vuotta sitten kutsunnoissa, kun jouduin varsinaisesti asevelvollisuuden piiriin. Hain kutsunnoissa asepalvelukseen, vaikka se tuntui jo silloin eettisesti ja poliittisesti kyseenalaiselta. Asevelvollisuuteen, siviilipalvelukseen, ja aseistakieltäytymiseen liittyvän informaation puute oli tuolloin selvästi havaittava ilmiö ja vaikutti tietysti myös päätökseeni. Lisäksi ilmassa oli paljon harhaanjohtavaa ”tietoa” armeijan ”hyödyistä”, ja yleinen ilmapiiiri oli – ystäväpiiriä lukuunottamatta – vahvasti armeijamyönteinen ja osittain jopa avoimen vihamielinen sivareita ja aseistakieltäytyjiä kohtaan.

Asevelvollisuuskysymys ei silloin kuitenkaan noussut minulle ongelmaksi, koska tiesin jo kutsunnoissa lykkääväni sen suorittamista usealla vuodella opintoihini vedoten. Näiden vuosien aikani vakaumukseni sai vahvistusta, ja politisoiduin asevelvollisuuskysymyksen suhteen enemmän. Vaihdoin myös joitakin vuosia sitten asepalveluksen siviilipalvelukseen, vaikka jo tuolloin totaalikieltäytyminen tuntui itselleni sopivalta vaihtoehdolta. Aseistakieltäytyjäliiton kautta olin saanut tietoa erilaisista vaihtoehdoista, ja erityisesti Mielipidevangin opas oli minulle hyvin tärkeä inspiraation ja tiedon lähde.

Kieltäytymispäätöksen tein noin kaksi vuotta sitten, jolloin hyvä ystäväni kertoi kieltäytyvänsä ja asevelvollisuus-ongelma nousi uudestaan ajankohtaiseksi vakavan keskustelun aiheeksi. Virallisesti kieltäydyin viime vuoden heinäkuussa. Syyni jakautuivat karkeasti kolmeen kategoriaan, jotka tietysti osittain leikkaavat toisensa:

Voimakas *henkilökohtainen eriarvoisuuden kokemus*: koin että jouduin armeijaan ainoastaan minulle syntyessäni määrätyn sukupuolen perusteella. Vaihtoehtoisesti joutuisin vuodeksi alipalkattuun pakkotyöhön, mikä tuntui vielä pahemmalta rangaistukselta. Suomalaisessa tasa-arvokeskustelussa pidetään ongelmana sitä, että miehet joutuvat uhraamaan joitakin kuukausia armeijassa tai siviilipalveluksessa, kun naiset eivät sinne joudu. Mielestäni ongelma on kuitenkin huomattavasti tätä monisyisempi ja vakavampi, ja tähän tulen vielä palaamaan feministisestä näkökulmasta.

Antimilitaristinen ajattelu: koin että sotakoneistoilla varustettuihin kansallisvaltioihin perustuva maailmanpolitiikka ei pysty takaamaan globaalia turvallisuutta, puhumattakaan vapauden tai tasa-arvon kaltaisista ihanteista. Lisäksi yhä kiihtyvän asevarustelun pysäyttäminen ei näytä parhaimmillaankaan olevan mahdollista ”ylhäältä alaspäin”, joten ruohonjuuritasolta lähtevä liikehdintä on välttämätöntä.

Anarkistien inspiroima ajattelu: Armeija on äärimmäisen hierarkkinen ja machoistinen instituutio, joten ensimmäiset askeleet sen lakkauttamiseksi on otettava jo nyt. Armeijassa tietysti totellaan, mutta samalla myös opetellaan erittäin hierarkkisia järjestäytymismuotoja, joita tullaan myöhemmin soveltamaan ”aikuiselämässä”: työpaikoilla, korkeakouluissa, järjestöissä ja muissa yhteisöissä. Tämä on mielestäni yksi asevelvollisuuden vakavimpia ongelmia, sillä se vaikeuttaa kaikkia muitakin yhteiskunnallisia kamppailuja vaikka todellista sotaa ei ikinä tulisikaan.

Virallisen kieltäytymisen jälkeen lähinnä odotin, odotin ja odotin. Totaalikieltäytymiseen kuuluu todella paljon, 1 -1,5 vuotta, odottelua, kun tapausta käsitellään useissa eri elimissä (sivariakeskus, poliisi, Rikosseuraamuslaitos (RISE), tuomioistuin, RISE uudeleen) vuoron perään. Odotusaika on todella ahdistavaa, sillä prosessi etenee askeleittain ja seuraavasta askeleesta saa tietää vain muutamien viikkojen varoitusajalla. Totaalikieltäytyjä ei pysty missään vaiheessa suunnittelemaan omaa elämäänsä eteenpäin.

Valvontarangaistus – eli tuttavallisemmin pantarangaistus – on verrattain uusi ja todella tuntematon rangaistusmuoto. Se eroaa perinteisestä vankilasta huomattavasti ja mahdollistaa aivan uudenlaisten kontrollimekanismien syntyminen. Niinpä kirjoitusteni **keskeisin teema on valvontarangaistuksessa elämisen kuvaus**. Kirjoitan erityisesti arkipäiväisiä ja kokemuksiin perustuvia huomioita kontrolli(e)n alla elämisestä, mutta pyrin myös yleisemmällä tasolla kuvaamaan joitakin tämän rangaistusmuodon piirteitä. Minua kiinnostaa erityisesti valvontarangaistuksen mahdollistamat uudet kontrollin muodot ja niiden kriittinen tutkiminen. Koska valvontarangaistus asettaa ihmiset hyvin epätasa-arvoiseen asemaan (toisilla on huomattavasti paremmat edellytykset suorittaa kotiaresti ja työvelvoitteet), haluaisin nostaa ainakin joitakin normikriittisiä ja luokkanäkökulmia keskusteluun.

Tämän **lisäksi kirjoitan joitakin asevelvollisuuteen ja antimilitarismiin liittyviä kirjoituksia**. Erityisesti minua kiinnostaa feminististen ja antiautoritaaristen näkemysten yhdistäminen militarismin vastaiseen kamppailuun.

KIRJEESTÄ KÄRÄJILLE – KERTOMUS OIKEUSPROSESSISTA

15.07.2014

Aseistakieltäytyjäliiton mielipidevangin oppaassa käsitellään perusteellisesti eri aseistakieltäytymisen muotoja, ja sieltä löytyy kaikki tarvittava tieto myös totaalikieltäytymisestä. Jos suunnittelet ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymistä, niin suosittelen ehdottomasti lukemaan sen kertaalleen läpi. Oppaassa on kuitenkin niin paljon materiaalia, että kieltäytymisprosessin kulusta voi olla vaikea mudostaa selkeää kokonaiskuvaa. Ainakin itseäni kieltäytyminen jännitti sen verran, että kyselin vastauksia, vahvistuksia ja varmistuksia ongelmiini, jotka oli periaatteessa jo selvitetty oppaassa.

Ajattelin että kieltäytymisprosessin kulusta voi saada paremman kokonaiskuvan, jos kirjoittaisin omasta prosessistani jonkinlaisen tapauskuvauksen. Se ei tietenkään ole mikään malliesimerkki – varsinkin käsittelyajat voivat olla eri tapauksissa hyvinkin eri pituisia – mutta ehkä siinä konkretisoituu joitakin oikeusprosessin yleisiä piirteitä.

On siis syytä muistaa, että tämä kirjoitus koskee ainoastaan yksittäistä siviilipalveluksesta kieltäytymistä ja valvontarangaistukseen päättymistä!

27.7.2013 Kieltäytyminen

Kieltäydyin siviilipalveluksesta kirjallisesti, eli lähettämällä kieltäytymiskirjeen Lapinjärven koulutuskeskukseen. Kirjeen formaatti on vapaamuotoinen, ja itse kirjoittelin muutaman A4:n perustelut. Omat kieltäytymissyöt on varmasti hyvä tuoda kunnolla esiin, mutta jälkikäteen luulisin että pääpointti on, että ilmaisee selkeästi kieltäytyvänsä. Vaikka kieltäytymisilmoitusta käytetään kirjallisena todisteena, sen sisältöön ei viitattu prosessini aikana kertaakaan. Perusteluiden laajuus ja muoto riippuvat varmaan myös siitä, mitä haluaa tehdä: itse halusin vain tuomion pois alta, osa haluaa viedä tapauksen mahdollisimman korkeaan oikeusasteeseen.

5.8.2013 Rikosilmoitus

Noin viikon kuluttua kirjeen lähettämisestä sivarikeskuksen johtaja soitti minulle, ja vahvisti vielä että kirje on todella minun lähettämäni ja minun olevan mielipiteeni takana. Vastattuani myöntävästi molempiin hän kertoi tekevänsä seuraavaksi rikosilmoituksen. Rikosilmoitus tulee myös kirjallisena kotiin aika pian, joten sen saapuminen on merkki siitä, että prosessi on lähtenyt asianmukaisesti käyntiin.

Kun rikosilmoitus on jätetty, tapaus siirtyy poliisin hoidettavaksi ja kuulusteluiden odotus alkaa. On mahdotonta sanoa milloin kuulustelut ovat, mutta ymmärtääkseni on syytä varautua muutamien kuukausien odotteluun.

14.10.2013 Kuulustelu

Epämääräisen odottelujakson jälkeen sain 1.10.2013 kutsun saapua kuulusteluihin muutaman viikon päästä. Kuulustelut suoritetaan normaalin rikostutinnan mukaisesti, mutta niitä ei todellakaan tarvitse jännittää. Kuulustelu kesti noin 5 minuuttia ja kuulustelijakin vaikutti varsin tympääntyneeltä. Kyse todella on oikeudellisesta muodollisuudesta.

Poliisi taisi kertoa että minua epäillään siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, minkä jälkeen seuraa rikostekniset kysymykset “myönnätkö menetelleesi kuvauksen mukaan?” ja “myönnätkö syyllistyneesi rikokseen?” Myönsin teon kuvauksen (kirjeen lähettäminen) oikeaksi, mutta kiistin syyllistyneeni rikokseen. Jos et aio valittaa korkeampiin oikeusasteisiin, niin vastauksilla ei luultavasti ole mitään väliä.

Vaikka kieltäytymistä käsitellään kuin mitä tahansa rikosta, on hyvä tietää, että **totaalikieltäytymisestä ei jää merkintää rikosrekisteriin!**

Kuulustelun jälkeen poliisi tekee syytepyynnön, ja tapaus siirtyy poliisilta Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) ja oikeuslaitoksen

hoidettavaksi.

12.11.2013 Valvontarangaistusselvitys

Oikeudenkäyntiä odotellessa kieltäytyjästä tehdään valvontarangaistusselvitys, eli selvitetään täyttyvätkö valvontarangaistuksen suorittamiseen vaaditut edellytykset. Siihen ei tarvitse erikseen hakea, vaan RISE itse kutsuu epäillyn haastateltavaksi. Tämänkin pitäisi alkaa muutamassa kuukaudessa kuulusteluista ja kaiken mennä rutiininomaisesti, mutta ehkä voi huolestua jos useisiin kuukausiin ei kuulu mitään. Selvityksen tulee olla tehtynä ennen oikeudenkäyntiä, jotta rangaistus on mahdollista suorittaa valvontarangaistuksena...

Selvitykseen kuuluu kaksi noin puolen tunnin haastattelua ja papereiden toimittamista, sekä RISEn korstojen tarkistuskäynti asuntoosi (pari vartijaa pyörähtää eteisessä ja kurkkii huoneisiin). Minut kutsuttiin ensimmäiseen haastatteluun 31.10.2013, eli taas noin kahden viikon varoitusajalla. Jos valvontarangaistuksen edellytykset (lähinnä vakituinen asunto, sekä työ tai opiskelu) täyttyvät, haastatteluissa ei pitäisi olla mitään ihmeellistä. Haastattelijakin sanoi että yleensä totaali kieltäytyjien kanssa kaikki menee aika helposti. Toisaalta jos on aiempia rikkeitä tai rikoksia, niin silloin haastatteluilla on varmaan suurempi painoarvo.

Haastattelu on myös hyvä tilaisuus kysellä valvontarangaistuksen suoritukseen liittyviä kysymyksiä. Kun selvitys on tehty, RISE hoitaa loput ja toimittaa selvityksen käräjäoikeudelle.

24.6.2014 Oikeudenkäynti

Oikeudenkäynnistä sentään ilmoitettiin reilusti, noin kaksi kuukautta etukäteen, mutta varoitus aika voi kai olla lyhyempikin. Käräjäoikeus määräytyy rikospaikan mukaan, joten kirjallisesti siviilipalveluksesta kieltäytyvät tuomitaan Porvoossa (Itä-Uudenmaan käräjäoikeus).

Oikeudenkäyntikin oli todella muodollinen: se kesti kaikkiaan

noin 20 minuuttia, eikä siihen liittynyt mitään dramaattista. Tuomion luku on ehdottomasti hauskin osuus, sillä puheenjohtaja perustelee miksi rangaistus ei ole sukupuoleen, vakaumukseen, tai kotipaikkaan perustuvaa syrjintään (syrjintää suhteessa naisiin, Jehovan todistajiin tai Ahvenanmaalaisiin). Perustelut olivat erikoiset...

Syyttäjä vaati ehdotonta vankeutta, jonka voi suorittaa pannassa, jos tuomittu niin haluaa (tämä luki jo kotiin tullessa haastekirjeessa). Valvontarangaistukseen siis pääsee, mutta siitä voi myös kieltäytyä jos haluaa. Jo valvontarangaistusselvityksestä voi halutessaan kieltäytyä.

Asianajaja ei ole välttämätön, mutta sellainen voi olla tarpeellinen joissain tapauksissa. Asianajajan saa Aseistakieltäytyjäliiton kautta, ja oikeudenkäyntikuluihin on mahdollista saada valtion oikeusapua. Valtio maksoi kuluni kokonaan, sillä tuloni asumismenojen jälkeen olivat alle 600e/kk. Asianajaja järjesti myös oikeusapuun liittyvät paperit, joten sen suhteen ei itse tarvitse tehdä mitään.

Prosessi on siis yllättävän monivaiheinen, mutta loppujen lopuksi se etenee täysin omalla painollaan. Prosessin aikana ei itse tarvitse tehdä mitään aloitteellista, riittää kun noudattaa määrättyjä ohjeita. Kieltäytyjän oma toimijuus on prosessissa niin minimoitu, ettei sitä oikein pysty mokaamaan.

Kunhan on oikeassa paikassa määrättyyn aikaan (ja toimittaa vaaditut paperit), niin virastot kyllä hoitavat asiat puolestasi: on hyvä muistaa, että valtio nimenomaan haluaa kieltäytyjät valvontarangaistukseen, joten se myös tekee kaikkensa, jotta pääsisit sinne.

ASEISTAKIELTÄYTYJIEN ERiarvoistavasta kohtelusta: TUOMION PERUSTELUT

10.09.2014

Tilannepäivitys: Sain tosiaan kirjeitse kutsun ilmoittautua ensimmäiseen tapaamiseen valvontarangaistuksen toimeenpanemiseksi. Sain sovittua sen parin mutkan kautta tälle päivälle (10.9.). Sovimme ensi perjantaiksi (19.9.) seuraavan tapaamisen, jossa pitää muun muassa luovuttaa lista kaikista osoitteista, joissa aion seuraavan puolen vuoden aikana vieraila. Lähiainakoina kirjoittelen siis lisää prosessin etenemisestä, nyt kun alkaa taas pikku hiljaa jotain tapahtua.

Nyt sain myös viimein hommattua käsiini ne puheenjohtajan perustelut, miksi rangaistus ei ole syrjivä:

Naiset

“Miespuolisten Suomen kansalaisten asevelvollisuudesta säädetään asevelvollisuuslaissa (1438/07). Naisille on lainsäädännössä sitä vastoin annettu oikeus, muttei velvollisuutta osallistua asepalvelukseen.

Käräjäoikeus on kuitenkin katsonut, että naisten osalta tehty poikkeus velvollisuudesta johtuu heidän henkilökohtaisesta ominaisuudestaan eli sukupuolesta, eikä naisten oikeutta osallistua asepalvelukseen voida katsoa perusteeksi naisten ja miesten ominaisuuksien tasavertaisuudelle tai katsoa kohtelua miesten syrjinnäksi.”

Huomaamme ettei tällä “oikeutuksella” ole minkäänlaista pohjaa, kunhan paneudumme siihen, mitä sukupuolella tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Lausunnossa sukupuolella viitataan *juridiseen* sukupuoleen, eli siihen suhteellisen mielivaltaiseen jakoon, jolla valtio jakaa kansalaisensa kahteen *juridiseen* kategoriaan, miehiin

ja naisiin. Juridinen sukupuoli on valtion ylläpitämä hallinnollinen *luokitus* – väestöpoliittinen työkalu – joka viittaa ensisijaisesti henkilötunnuksen tarkistusnumeroa edeltäviin lukuihin, eikä suoranaisesti henkilöön itseensä. Todistaahan tämän jo kutsunnatkin: miehet pakotetaan palvelukseen henkilötunnuksen, ei minkään henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella!

Valtiohallinto siis luo ensin luokituksen (juridiset sukupuolikategoriat), kohtelee ihmisiä eriarvoisesti sen mukaan, ja väittää kirkkain silmin että eriarvoinen kohtelu on oikeutettua juuri siksi, että se perustuu tähän aiemmin luotuun luokitukseen. Aidosti henkilökohtainen ominaisuus, elämäntilanne tai muu vastaava voisi toki olla ihan perusteltu syy erityiskohteluun. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan ole kyse sellaisesta: valtio pyrkii kehämäisesti käyttämään itse luomaansa indikaattoria oikeuttaakseen pakkotoimensa miehiksi luokittelemaan ihmisiä kohtaan.

Juridinen sukupuoli on valtiollisen väestöpolitiikan *työkalu*, joten se ei varmasti voi olla myös sen peruste! On siis tärkeää ymmärtää, että **eturistiriita on kansalaisten ja valtion välinen** – ei naisten ja miesten.

Ahvenanmaalaiset miehet

“Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 1 momentin mukaan henkilö, jolla on kotiseutuoikeus, saa asevelvollisuuden sijasta palvelua luotsi- tai majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa. Kunnes tällainen korvaava palvelus järjestyy, kotiseutuoikeuden omaavat henkilöt ovat vapautettuja asevelvollisuudesta.

Käräjäoikeus on katsonut, että Ahvenanmaan itsehallinto ja sen kansainvälisoikeudellinen tausta sekä kotiseutuoikeus muodostavat hyväksyttävän syynt erityiskohtelulle.”

Jos nyt luen tämän oikein, niin käräjäoikeus myöntää, että ihmisiä kohdellaan eriarvoisesti asuinpaikan perusteella, mutta katsoo, että se on

täysin hyväksyttävää.

Jehovan todistajat

“Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan mukaan siinä tunnustetuista oikeuksista ja vapauksista nauttiminen taataan ilman uskontoa, sukupuoleen, poliittisiin ja muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artiklan mukaan ihmiset ovat oikeudellisesti yhdenvertaisia ja oikeutettuja yhtäläiseen lain suojaan.

Edellä mainitut sopimukset ovat tavallisiin lakeihin rinnastuvia yleislakeja, jotka ristiriitatilanteissa saavat etusijan samantasoisiin vanhempiin lakeihin nähden, ellei aikaisempi laki ole erityislaki. Kumpikaan sopimus ei turvaa oikeutta aseistakieltäytymiseen.

Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain 1 §:n mukaan tätä lakia sovelletaan ainoastaan sellaisiin asevelvollisiin, jotka kieltäytyessään aseellisesta palveluksesta sekä muusta korvaavasta palvelusta osoittavat kuuluvansa Jehovan todistajat -nimiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Tämä kohtelu johtuu henkilön jäsenyydestä edellä mainittuun uskonnolliseen yhdyskuntaan eikä niinkään hänen vakaumuksestaan.”

Tämä on periaatteessa ihan totta, mutta on eri asia voidaanko sitä pitää järkevänä tai varsinkaan oikeudenmukaisena perusteena. Parhaimmillaankin perustelu vain siirtää eriarvoisuuden vakaumusten eriarvoisuudesta “yhdyskuntien” eriarvoisuudeksi. Miksi Jehovan todistajien yhdyskuntaan kuulumisesta pitäisi seurata etuoikeuksia, joita ei seuraa esim. evankelis-luterilaiseen “yhdyskuntaan” kuulumisesta? Jos antimilitaristit tai pasifistit perustaisivat oman “yhdyskunnan”, saisivatko he oikeuden kieltäytyä ase- ja siviilipalveluksesta?

Miksi sitten etuoikeus seuraa nimenomaan jäsenyydestä

eikä vakaumuksesta? Tämä selittyy historialla. Jehovan todistajat muodostivat pitkän aikaa 1900-luvun puolivälin jälkeen aseistakieltäytyjien lukumäärältään suurimman ja määrätietoisimman ryhmän. Asevelvollisten tutkijatoimikunnan – “vakaumuksen tutkintakomitea” – pöytäkirjojen mukaan Jehovan todistajat “pitivät esivaltaa ja valtiovaltaa sinänsä saatanallisena ilmiönä”, eikä heidän vakaumustaan saatu nujerrettua edes heitä varten rakennetussa Karvian pakkotyölaitoksessa, jota aikalaiset kuvasivat “keskitysleirimäiseksi”.

Valtio siirtyi taktiikkaan, jolla kapinallisia liikkeitä on hajoitettu aiemminkin. Taktiikan kaava on suurin piirtein seuraava: Kun protesti laajenee

1. Selvitä ketkä muodostavat liikehdinnän radikaaleimman tai määrätietoisimman osan. [vakaumukselliset Jehovan todistajat]
2. Etsi institutionaalinen taho, jolla on jonkinlainen kontrolli tähän ryhmään. [JT-yhdyskunta]
3. Esitä organisaation [JT-yhdyskunta] maltilliselle järjestöväelle kompromissi, joka tarjoaa etuoikeuksia ainoastaan järjestön jäsenille(!).
4. Järjestö yleensä hyväksyy tämän, ja lopulta radikaaleimmatkin jäsenet luovuttavat kamppailun tyytyväisinä omiin etuoikeuksiinsa.
5. **Suurin osa sorretuista – kaikki, jotka eivät kuulu** kyseessä olevaan **järjestöön – jää ilman vähäisintäkään helpotusta tilanteeseen**, mutta liikehdintä lamaantuu, kun sen ytimen muodostanut joukko on tehty vaarattomaksi.

Näin huomattavan etuoikeuden myöntäminen yhdelle ryhmälle suhteessa muihin ryhmiin on toki kaikilla mittareilla täysin poikkeuksellista. Jopa vakiintunutta valtaa edustavat

tahot kuten YK:n ihmisoikeuskomitea ja Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu kehoittavat Suomea laajentamaan Jehovan todistajien erivapauden koskemaan myös muita aseistakieltäytyjien ryhmiä.

On kuitenkin muistettava, ettei valtio tarjoa parannuksia hyvää hyvyttään: niitä on aina jouduttu vaatimaan, niiden puolesta on taisteltu, ja niiden puolesta on kamppailtava jatkossakin! Kansainväliset ohjeistukset eivät ole sitovia, eikä ole mitään syytä olettaa, että Suomen valtio alkaisi mihinkään toimiin, ellei se kohtaa merkittävää poliittista painetta.

ENSIMMÄISIÄ KOKEMUKSIA PANNASTA

7.10.2014

Nyt se sitten vihdoin ja viimein alkoi. Eilen – eli maanantaina 6.10. – valvontapartio kävi asentamassa nilkkapannan jalkaani ja vastaanottimen eteiseemme kello kuuden aikaan illalla. Nyt on siis alkamassa ensimmäinen kokonainen päivä valvontarangaistuksessa. Eilinen tosin myös lasketaan suorituspäiväksi, sillä pannan asennuspäivä lasketaan kokonaisuutena vaikka asennus tapahtuikin illalla.

Tässä sekavassa ja hieman stressaantuneessa tilassa on vaikea jäsentää ajatuksia sujuvaksi kokonaisuudeksi, joten alla on joitakin sekalaisia kokemuksia ja tunteita, joita rangaistuksen alkaminen herättää:

Elinpiiri

Osasin varautua tähän jo etukäteen, mutta silti tehtävän vaikeus yllätti: ennen suorituksen alkua on annettava lista kaikista osoitteista, joita tulee käyttämään koko rangaistuksen aikana. Jos osoite ei ole listalla, sinne ei ole asiaa seuraavaan puoleen vuoteen (ellei kyseessä ole elintärkeä paikka kuten terveyskeskus, apteekki, tai ole joku muu raskauttava syy). Useita aktiviteetteja ei myöskään voi liittää mihinkään yksittäiseen tai selkeästi määriteltävään osoitteeseen, joten vaatimus osoitelistasta sulkee jo itsessään useita toimia pois.

Elämäni tulee siis olemaan rajoitettu 59:ään osoitteeseen seuraavan puolen vuoden ajaksi.

Toisaalta oli hämmäntävää huomata, kuinka pientä määrää osoitteita todellisuudessa käyttää. Toisaalta taas on hyvin karmiva tunne, kun elinpiiriä rajoitetaan todella voimakkaasti. Vaikka ”vapaalla” ei liikkuisikaan erityisen suurella alueella, niin ainakin itselleni liikkumisvapaus syntyy juuri kokemuksesta, että milloin vain on *mahdollisuus* poiketa totutuilta alueilta.

Valvontarangaistus ei olekaan liikkumisvapauden absoluuttista

riistaa (kuten vankila), vaan liikkeen *mahdollisuuksien* äärimmäisen tiukkaa kontrollointia: periaatteessa liikkuminen on mahdollista, mutta se on aina ennalta määritelty annetun osoitelistan ja tiukan, etukäteen laaditun aikataulun avulla. Voimakkaasta kontrollista seuraava kaiken spontaanisuuden menettäminen on todella ahdistava tunne ja pitkäkestoisena varmasti henkisesti raskasta.

Aikataulut

Koko kuluvan viikon aikataulujen lukkoon lyöminen viime keskiviikkona oli yksinkertaisesti todella vaikeaa ja stressaavaa. Opiskelujen lisäksi viikolla ei ollut juurikaan menoja, joista olisin tiennyt aikataulun luovutuksen aikaan, mistä seurasi kaksi ilmeistä ongelmaa: 1.) En pysty osallistumaan tällä viikolla juuri mihinkään aktiviteetteihin, joihin normaalisti olisin osallistunut. 2.) Jouduin siis keksimällä keksimään viikoittaiselle tuntikiintiölleni sisältöä, mikä oletettavasti vaikuttaa myös “vapaa-ajan” mielekkyyteen.

Huomattavan voimakas tunne oli stressi: kuinka selviän jokapäiväisen elämän askareista tiukan kontrollin keskellä? Miten hoidan opiskelun, kauppareissut, ihmissuhteet, muut aktiviteetit ja niin edespäin? (Avo)vankila lienee siinä mielessä kevyempi rangaistus, että siinä tuomittu on ennemminkin kurinpidollisten toimien *kohteena*, ja monet elämän perusasiat ovat joko kokonaan kiellettyjä tai vankilajärjestelmän hoidettavana.

Valvontarangaistuksessa sen sijaan tuomittu on aktiivinen toimija, joka on yksin vastuussa kaikista tuomion suorittamiseen ja oman elämänsä ylläpitoon liittyvistä asioista. Jatkuvan kontrollin alla nämä sinänsä arkipäiväiset asiat muuttuvat henkisen jaksamisen kannalta keskeisiksi, ja tulevat viikot varmaan näyttävät miten niiden järjestäminen onnistuu.

Valmistautuminen tuomioon

Tässä on varmasti persoonasta riippuvaa vaihtelua, mutta

itse en pystynyt valmistautumaan rangaistukseen oikeastaan millään tavalla. Etukäteen oli niin vaikea kuvitella miltä elämä valvontarangaistuksessa tuntuu, että siihen valmistautuminen tuntui todella etäiseltä ajatukselta. Ei etäiseltä siksi, etteikö sitä olisi jatkuvasti ajatellut, vaan siksi ettei siitä saanut minkäänlaista konkreettista otetta.

Olo on viime päivinä ollut hyvin epätodellinen, enkä oikeastaan vielä eilenkään täysin tajunnut, että jo samana iltana panta tultaisiin asentamaan. Päivällä kävin ihan normaalisti luennolla ja sen jälkeen ostelemassa ruokatarvikkeita, koska ajattelin että ruoan hamstraus kuuluu kotiarestiin valmistautumiseen. Todellisuudessa minulla ei ollut mitään käsitystä, miten valvontarangaistukseen voisi valmistautua etukäteen.

Henkinen valmistautuminen oli oikeastaan yhtä olematonta. Tuomio on pyörinyt jo useamman kuukauden ajan jatkuvasti mielessä, mutta ajattelu ei ole johtanut mihinkään – samat ajatukset pyörivät päivästä toiseen, mutta mitään rakentavaa otetta niistä en ole saanut. Sen sijaan tuomion jatkuva ajattelu on johtanut vain poikkeuksellisen kovaan stressiin, sillä se on vienyt suuren osan ajatuskapasiteetista vaikka samalla olisi ollut paljon tärkeämpääkin pohdittavaa.

Ajatuksia itse tuomiosta

Kaiken kaikkiaan yleistunnelma on oikeastaan hyvin positiivinen. Vihdoin ja viimein rangaistus alkaa, ja nyt voi aloittaa päivien laskemisen sen loppumiseen. Kuukausia kestänyt epämääräinen odottelu alkoi käymään jo raskaaksi.

Lisäksi olen varsin – toivottavasti en liian – luottavainen sen suhteen, että tukiverkkoni kestävät kuusi kuukautta. Lähtökohtani rangaistuksen suorittamiseen ovat myös joissain suhteissa varsin etuoikeutetut: esimerkiksi tilanteeni vakavaraisena – vaikkakin todella köyhänä – opiskelijana mahdollistaa joustavuutta esimerkiksi aikataulujen suhteen, mitä esimerkiksi monilla nykypäivän palkkatyöläisillä ei ole.

Toisaalta myös monet henkilökohtaiset ihmissuhteet – ystävät, kämppikset, kumppanit, perhe, harrastusten tai muun toiminnan ympärille rakentuneet verkostot – nousevat tällaisessa tilanteessa keskeiseen asemaan. Viime perjantaina ystävät olivat järjestäneet yllätysjuhlat, mikä on valanut suuresti uskoa prosessista selviytymiseen, ja monet ovat luvanneet kykijensä mukaan auttaa arkipäiväisissä asioissa.

Tällä hetkellä tuntuukin, että juuri ihmisten väliset tukiverkostot ovat materiaalisia edellytyksiä tärkeämpiä jaksamisen kannalta. Kirjoittelen lisää alkukokemuksista kunhan arki on jollain tavalla sopeutunut uuteen tilanteeseen!

KAKSI VIIKKOA TAKANA – 23 EDESSÄ

21.10.2014

Ensimmäiset kaksi viikkoa menivät yllättävän helposti, eikä mitään valtavaa murrosta elintavoissa ole tapahtunut. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet suhteessa kotiin ja vapaa-aikaan.

Koti

Minulla ei aiemmin ole ollut tapana viettää paljoa aikaa kotona, joten suhde kotiin on tietysti muuttunut. Rangaistusta edeltänyttä aikaa ja ensimmäistä viikkoa kuvaa ajatus: “koti on vankila!” Koin että valvontarangaistus ensisijaisesti kahlitsee kotiin, ja kontrollin vastustamisen keskeisin tekijä on “vapaa-ajan” maksimointi. Näkemys osoittautui kuitenkin nopeasti vääräksi.

Ongelma ei missään vaiheessa ole ollut se, etteikö kotoa saisi halutessaan poistua. Raskainta on ennemminkin ollut liikkumisen kontrolli – ennen kaikkea viikkoaikataulut. Laitoin ensimmäisen viikon viikkoaikatauluun massiviivisen määrän menoja, jotta voisin jatkaa “mahdollisimman aktiivista” elämää pannasta huolimatta. Se oli virhe.

Mitä enemmän liikkeitä ja erilaisia menoja päivän aikana on, sitä enemmän viikkoaikataulu aiheuttaa päänvaivaa ja stressiä. Rangaistus kohdistuu ennen kaikkea liikkeisiin – on siirryttävä paikasta toiseen juuri oikeaan aikaan – joten turhien liikkeiden ja lyhyiden menojen välttäminen helpottaa pannan kanssa elämistä.

En tiedä jakavatko muut valvontarangaistusta suorittaneet samaa kokemusta, mutta minulle koti on alkanut tuntua tuvapaikalta. Kotona ei tarvitse miettiä aikatauluja tai rangaistusta muutenkaan, vaan riittää että vastaa puhelimeen jos valvontapartio sattuu soittamaan. Sama asia yliopistolla: kun viettää useita tunteja putkeen yhdessä paikassa, panta unohtuu lähes täysin.

Vapaa-ajasta tarkemmin

Viime viikon torstaihin asti elin käsityksessä, että viikoittaista “vapaa-aikaa” olisi noin 15 tuntia, jonka aikana on myös hoidettava kauppareissut ja muut perustoimet. Niin Rikosseuraamuslaitoksen työntekijätkin ovat jatkuvasti vihjailleet, mutta todellisuudessa vapaa-ajan määrä on rajoittamaton.

Yritin saada vapaaehtoistyötä – eli työtä, josta ei saa rahapalkkaa – “toimintavelvoite”-kiintiöön, ettei se söisi 15 tunnin viikoittaista vapaa-aikaani. Tällöin valvoja paljasti, ettei vapaa-aikaa todellisuudessa rajoiteta mitenkään:

“Me vaan puhutaan 15 tunnin kiintiöistä, ettei ihmiset alkais viettämään holtittomasti vapaa-aikaa.”

“Jos haluaisit hengaila päivät ostarilla, niin se ei onnistuisi. Mutta kyllä nämä sinun menot ihan fiksuja on.”

Periaatteessa on hyvä tietää, ettei “fiksusta menoista” tarvitse tinkiä ajan puutteen takia. Toisaalta, itselleni ajanpuute ei ole alunperinkään ollut iso ongelma, vaan se ettei menoista tiedä useita päiviä etukäteen, jolloin viikkoaikataulut lyödään lukkoon. Se on edelleen keskeisin ongelma. Lisäksi ylenpalttisen suunnitelmallisuuden vuoksi vapaa-aika on kärsinyt inflaatiosta: se ei tunnu vapaa-ajalta vaan viikkoaikataulun tasapaksulta suorittamiselta.

Ensimmäinen varoitus lähellä

Meinasin saada viime viikolla jo ensimmäisen varoituksen. Minulla oli tentti, ja sovittiin että tentin aikana voin pitää puhelimen poissa päältä, eikä valvontapartio edes yritä ottaa yhteyttä. Unohdin kuitenkin puhelimen äänettömälle, ja valvontapartio tuli tietysti tekemään pistotarkastusta puoli tuntia tentin päättymisen jälkeen. En vastannut puhelimeen ja valvontapartio joutui poistumaan yliopistolta tyhjin käsin. Soitin heille perään ja selitin tilanteen.

Rikosseuraamuslaitos katsoi asiaa sormien läpi, kun “tapahtui niin alkuvaiheessakin” ja oli “ihan inhimillinen erehdys” ja “olin soittanut ja selittänyt tilanteen”. Tässäkin blogissa on kyselty että mitä käy, jos ei seuraa aikatauluja tai mokaa muuten. En tekisi tästä tapauksesta mitään suurempia johtopäätöksiä – varsinkin koska kyse on hyvin paljon yksittäisen virkailijan päätöksestä jättää varoitus antamatta – mutta selvästi tahattomia virheitä jossain määrin suvaitaan.

Valvontapartio on yrittänyt tehdä neljä tarkastusta ensimmäisen kahden viikon aikana, mutta onnistuneet ainoastaan kerran. Yksi yritys on juurikin tuo ylläoleva, jolloin en vastannut puhelimeen. Kaksi kertaa valvontapartio on mennyt väärään paikkaan väärään aikaan. Ilmeisesti he ovat sekoittaneet minun ja jonkun toisen aikataulut keskenään tai muistaneet aikatauluni väärin. Neljäs kerta viimein onnistui: eilen he herättivät minut aamulla (noin 9 aikaan) antamaan virtsanäytteen ja puhallutuskokeen.

Mitä olen muiden totaali kieltäytyjien kanssa keskustellut, niin tämänkaltainen valvonta on suurin piirtein keskikastia. Joillakin valvontakäyntejä ei tehty ensimmäisinä viikkoina lainkaan. Joillakin taas alkuun useita kertoja, minkä jälkeen käyntien määrä väheni kun päihteiden käytöstä ei näkynyt jälkiä.

HYVÄÄ SYNTYMÄPÄIVÄÄ MARRASKUUN LIIKE!

7.11.2014

Tasan 47 vuotta sitten, 7.11.1967, Helsingin Vanhan ylioppilastalon juhlasali oli ahtautunut täyteen muutosvoimaa puhkuvaa väkeä. Kyseessä oli Marraskuun liikkeen perustamiskokous, jonka tarkoituksena oli luoda Suomeen ”radikaali kontrollipoliittinen liike”.

1950-luvulla aloitettu hyvinvointivaltio-projekti lupasi huolehtia kansalaisistaan, jos vain yhä useammat elämänalueet otetaan valtion huostaan. Koulutus, terveydenhuolto, vankeinhoito, työtaistelut ja köyhäinapu rationalisoitiin, ja uusia instituutioita perustettiin hallinnoimaan niitä. 1960-luvun uusien poliittisten ja kulttuuristien tuulien raikastama nuoriso toi kuitenkin vahvasti esiin kokemuksen, että kontrollipoliittikka toimii omia vapautuksen lupauksiaan vastaan.

Julistettiin ettei laajeneva kontrolli ole johtamassa tasa-arvoiseen saatika vapaaseen yhteiskuntaan, vaan siitä on tullut hallinnan, käyttäyksen, patologisoinnin ja yhteiskunnallisen ulossulkemisen koneisto. Kontrollipoliittikka nähtiin yhä selvemmin vallankäytön välineenä, ja vankilat, mielisairaalat, pakkotyölaitokset, hoitokodit, kasarmit, koulukodit ja muut laitokset joutuivat uuden sukupolven kritiikin kohteiksi. Samaan aikaan uudet kriittiset yhteiskuntatieteet – erityisesti sosiologia – antoivat kielen instituutiokritiikille, mutta sillä ei edelleenkään ollut poliittista purkautumiskanavaa.

Marraskuun liike syntyi täyttämään tämän tyhjiön yhteiskunnallisten liikkeiden kentällä ja kävi ”yleisen kontrollipoliittikan” ja sen instituutioiden kimppuun tieteellisellä, aatteellisella, järjestäytyneellä ja usein provokatiivisella toiminnallaan.

Marraskuun liikkeen synty

Marraskuun liike ei siis syntynyt kulttuuriseen tyhjiöön. 1960-luku oli optimismin ja muutosvoiman aikaa, ja usko vallankumoukseen oli vahva. Uusvasemmistolaisuus, seksuaalinen vapautuminen, uusi nuorisokulttuuri, kriittiset yhteiskuntatieteet ja eurooppalainen antipsykiatrinen liike olivat jo luoneet valmiin yleisön, joka otti Marraskuun liikkeen näkemykset välittömästi omikseen.

Vuonna 1963 perustettu Sadankomitea oli määritellyt järjestökentän uudelleen ja tuonut Suomeen uusia kansainvälisiä toimintatapoja. Sadankomitea korosti erityisesti kriittistä (akateemista) tutkimusta ja mielipidevaikuttamista muutosvoimana. Se ei osallistunut puoluepolitiikkaan, vaan otti poliittisen tilan haltuun lehtien yleisöosastoilla, mielenosoituksissa, kaduilla ja kampuksilla. Tämä oli Suomessa niin ikään uusi vaikuttamisen tapa: sen sijaan että Puolueeseen liittymällä viedään oma agenda eduskuntaan käsiteltäväksi, yritetään vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja painostaa eduskuntaa kokonaisuudessaan. Myös Marraskuun liike syntyi tähän Sadankomitean avaamaan poliittiseen tilaan.

Marraskuun liikkeen teoreettisen pohjan muodosti *Pakkoauttajat*-kirja, joka nosti esiin kontrollipoliittikkaan kuuluvan systemaattisen vapaudenriiston. Jo kirjan nimi viittaa, että auttamisen verukkeella oikeutetaan pakkotoimenpiteitä. Marraskuun liikkeen instituutiokritiikkiä määrittä vahvasti myös Erwing Goffmanin kirja *Minuuden riistäjät*, jonka suomennoksen Marraskuun liike oli myös kustantanut. Kirjassaan Goffman analysoi *totaalisia laitoksia*, eli laitoksia, ”jotka kykenevät luomaan oman sisäisen todellisuutensa.” Goffmanin mukaan

”Totaalisissa laitoksissa nyky-yhteiskunnan jako eri elämämpiireihin, nukkumiseen, huvitteluun ja työskentelyyn, sortuu. Elämä tapahtuu rutiinien, rituaalien ja usein pikkutarkkojen sääntöjen määräämänä yhden auktoriteetin alaisuudessa,

noudattaen "yhtä ainoaa rationaalista suunnitelmaa jonka väitetään toteuttavan laitoksen virallisia päämääriä". Asukkien ja henkilökunnan maailmat pidetään tiukasti erillään toisistaan, ja asukki joutuu kuin uuden kulttuurin piiriin. Hänen täytyy luopua siviilielämänsä monista rooleista ja sopeutua yhteen ainoaan, asukin rooliin. Häneltä takavarikoidaan omaisuutta johon investoidaan minuutta sekä viedään yksityisyyden suoja ja ja mahdollisuus heteroseksuaalisiin kontakteihin. Asukkeja nöyryytetään epäkunnioittavalla puhetavalla ja murtamalla yksilön suoja ympäristöään vastaan. Totaalisissa laitoksissa on usein hyvin kehittyneet etuoikeus- ja nöyryytysjärjestelmät, ja siviiliin pääsy on kytketty näihin. Toisaalta ammattitaitoinen henkilökuntaakaan ei voi harjoittaa kutsumustaan, hekin ovat järjestelmän "panttivankeja". "Heidän on pakotettava asukit kuuliaisuuteen ja samalla annettava se vaikutelma, että he pitävät kiinni humaaneista normeista ja toteuttavat laitoksen rationaalisia päämääriä."

Goffman laskee totaalisiksi laitoksiksi mielisairaalat, vankilat, tuberkuloosiparantolat, keskitysleirit, luostarit, kasarmit, laivat, sisäoppilaitokset ja orpokodit. Marraskuun liike kritisoi vankilaa nimenomaan totaalisena laitoksena. Sen tavoitteena oli parantaa vankien asemaa ja laitosoloja, mutta tärkeintä oli "minuuden riiston" lopettaminen.

Marraskuun liikkeen vankilapoliittinen työ

Suomessa tehtiin vankilareformeja toisen maailmansodan jälkeen, mutta kehitys päättyi vuonna 1948 oikealle suuntautuneen poliittisen käänteen seurauksena. Kristillisoikeistolainen ja konservatiivinen ilmapiiri suosi rangaistusten koventamista, pakkolaitoksiin eristettyjen lukumäärä nousi huomattavasti ja vankilaolot pidettiin tarkoituksella hyvin epäinhimillisinä (mistä lisää myöhemmin). Vuodesta 1964 eteenpäin julkinen mielipide alkoi kuitenkin muuttua ruotsinkielisten ja vasemmistolaisten päivälehtien johdolla. Vankien määrä Suomessa oli kuitenkin edelleen hälyttävän

korkea, 153 vankia 100 000 ihmistä kohden. Vertailun vuoksi Yhdysvalloissa luku oli 200, Ruotsissa 63 ja Norjassa vain 44. Erot ovat suuria, sillä vastaavia eroja ei rikollisuudessa ilmennyt.

Marraskuun liike perusti useita kriminaalipoliittisia työryhmiä heti toimintansa alkuvaiheessa tammikuussa 1968. Esimerkiksi *Eristämislakikomitean varjokomitea* tutki eristämislain vaikutuksia. Eristämislain perusteella uusintarikollinen voitiin eristää pakkolaitokseen, josta vapautettiin vasta vankilaoikeuden katsoessa tuomitun soveliaaksi koevapautteen. Jos henkilö teki 5 vuoden koeajan aikana pienimmänkin rikoksen, hänet voitiin lähettää uudestaan pakkolaitokseen *ennalta määräämättömäksi* ajaksi. *Vankilabien henkilökunnan koulutus ja sosiaalinen tausta* -työryhmä kritisoi vankilahenkilökunnan pätevyysvaatimuksia, valintamenettelyjä ja koostumusta.

Marraskuun liike järjesti keväällä 1968 *vankilaviikon* nostaa suomalaisen vankien tilanteen esille. Viikon aikana järjestettiin muun muassa mielenosoitus, keskustelutilaisuuksia ja kirjakeräys, jolla kerättiin 4300 teosta jaettavaksi vankiloihin. Kannanotossaan *Epäkohtia* vankiloissa järjestö esitti myös keskeisen vankilakritiikkinsä. Tekstissä korostettiin erityisesti sitä, että YK:n vankien oloja koskevat vähimmäismääräykset häidin tuskin toteutuivat Suomessa. Siinä lueteltiin yhteensä 51 epäkohtaa, joihin olisi puututtava välittömästi. Niihin kuului esimerkiksi:

YK:n mukaan kahlitseminen ja muut ihmisarvoa alentavat rangaistukset oli kiellettävä – Suomessa oli käytössä jalkaraudat, karhunkoppi ja eristysselli. (huomautettiin tällaisen kohtelun olevan myös eläinsuojelulain vastaista)

YK:n mukaan vangeilla teetettävän pakkotyön pitäisi valmentaa tekijäänsä elannon ansaitsemiseen – Suomessa vangeille tarjottiin harvoin koulutustaan vastaavaa työtä, ja vankeja laitettiin esimerkiksi leikkaamaan matonkuteita useiden kuukausien ajaksi.

YK:n mukaan pakkotyöstä maksettavan palkan pitäisi myötäillä

normaalielämän palkkoja – Suomessa vankien tulot olivat 15 penniä päivässä, joten rahaa jäi käytettäväksi noin yhden tupakka-askin verran kuukaudessa.

Kaikki YK:n ohjeistukset olivat siis kansainvälisestä sopimuksesta, jonka Suomi oli itse allekirjoittanut. Marraskuun liike ihmettelikin suureen ääneen miksi “YK:n jäsenenä oleva, itseään hyvinvointivaltiona pitävä yhteiskunta ei täytä edes järjestön minimivaatimuksia.” Tärkeintä oli kuitenkin “minuuden riisto”, johon kuului Suomessa muun muassa “kaiken henkilökohtaisen päätösvallan riistäminen, henkilökohtaisuuden riistäminen, tasaveroisuuden riistäminen, äänestysoikeuden ja luonnollisten poliittisten ja osallistumisen oikeuksien riistäminen, alentava pukeutuminen, alentava puhuttelu, alentava työ, alentava palkka, alentava käytös ja näiden seurauksena joko kasvoton alistuminen ja patologinen totteleminen vailla omaa tahtoa tai järjestäytymätön, hyödytön ja väkivaltaan taipuva vastarinta.”

Pian vankilaviikon jälkeen perustettiin *vankiliitto KRIM*, jonka tarkoitus oli auttaa vapautuvia vankeja hankkimalla heille valvojia ja työpaikkoja. Marraskuun liikkeen vastuulle jäi yleinen kriminaalipolitiikka ja vankilalaitoksen uudistus. Marraskuun liikkeen keskeinen pyrkimys oli auttaa vankeja järjestäytymään ja ajamaan itse omaa asiaansa. Se järjestikin keskustelu- ja lukupiirejä sekä koulutuksia yhteistyössä vankien kanssa. Järjestettiin myös kaikille vangeille avoin kirjoituskilpailu, jonka pohjalta julkaistiin kirja *Vankilasta – 30 vankia kertoo*. Sen oli tarkoitus tuoda vankien oma ääni kriminaalipoliittiseen keskusteluun, vaikka kriitikoiden mukaan teokseen päätyi lähinnä Marraskuun liikkeen näkemyksiä myötäileviä tekstejä.

Reformi vai Vallankumous?

Liikkeen periaateohjelma julisti, että sen tehtävä on “ajaa järkevää ja inhimillistä kontrollipolitiikkaa. Kontrollipolitiikalla tarkoitetaan niiden toimenpiteiden kokonaisuutta, joilla yhteiskunta ylläpitää yhdenmukaisuutta ja valvoo poikkeavaa käytöstä.” Järjestö siis hyväksyi kontrollipolitiikan, kunhan se on

“järkevää” ja “inhimillistä”. Toisaalta järjestön vahvin argumentti oli YK:n vähimmäissäännökset, joten sitä ei pintapuolisesti voi mitenkään pitää suoranaisen vankilavastaisena.

Järjestön ulospäin suuntautuvaa viestintää on kuitenkin tarkasteltava “60-lukulaisten” liikkeiden lähtökohdista. Retoriikassa oli kyse niin sanotusta “immanentista kritiikistä”: kritiikki muotoiltiin siten, että osoitettiin jonkin järjestelmän rikkovan itse asettamiaan arvoja, tai toimivan omia tavoitteitaan vastaan. Esimerkiksi vankilakritiikissä tuotiin vahvasti esiin, ettei vankila vastaa hyvinvointivaltion omia arvoja (vapaus, tasa-arvo, ihmisoikeudet tms.), eikä myöskään hoida sille osoitettua tehtävää (esim. rikollisuuden väheneminen, integraatio yhteiskuntaan, “epäsosiaalisen” käytöksen ehkäisy).

Immanentti kritiikki on retorinen keino, joka tavallaan ohittaa reformi/vallankumous -vastakkainasettelun. Järjestö esimerkiksi vaati, että “demokraattisen yhteiskunnan eri laitosten tulisi olla demokraattisia myös sisältä käsin ja niin ollen vankilademokratia toteutettava. Vankien on voitava osallistua niiden päätösten tekoon jotka koskevat heitä.” Kritiikki pysyttelee liberaalin demokratian omassa viitekehvyssä, mutta “reformin” muotoilu mahdollistaa käytännössä vankilajärjestelmän sisäisen vallankumouksen. Jos vankilat aidosti demokratisoidaan, niin vankila sellaisena kuin se tunnetaan – totaalisenä laitoksena – lakkaa olemasta!

Viimeistään loppuvuonna 1968 Marraskuun liike otti tavoitteekseen vankilajärjestelmän asteittaisen purkamisen. Uusia laitoksia ei tulisi perustaa, ja vankilahenkilökunta pitäisi uudelleen kouluttaa muihin tehtäviin. Laitokset pitäisi laittaa parempaan käyttöön vankimäärän asteittain vähentyessä. Vankilajärjestelmän ylläpitoon upotetut rahat tulisi kohdistaa rikosten ehkäisyyn sosiaaliohjelmilla. “Laskeskeltiin, että vankilahenkilökunnan määrän vähentäminen kolmannekseen säästäisi 20 miljoonaa, joka voitaisiin käyttää “heikossa taloudellisessa tilassa olevien” aseman kohentamiseen.”

Samaan aikaan kysymys kontrollipolitiikasta laajeni koko

yhteiskuntaa ja valtion roolia koskevaksi analyysiksi. Julistettiin että olevinaan riippumattoman tuomiolaitos on asiantuntijaeliitin hallitsema ”luokkadiskriminaation väline”, ja vaadittiin kansan valitsemaa tuomioistuimia. Toimintakentän laajeneminen oli luontevaa, sillä Marraskuun liike korosti alusta alkaen, että kontrollipolitiikka on yhteiskunnan valtaapitävien sarron työkalu. Se on ”porvarillisen moraalin”, ei niinkään yhteiskunnan enemmistön edun ajaja. Todisteena ovat kohtuuttomat pakkotoimet vaikka uhrin eivät välttämättä ole aiheuttaneet minkäänlaista haittaa yhteiskunnalle. Vuoden 1969 aikana liikkeen retoriikassa tapahtui kuitenkin selvä murros, kun ”porvarillinen hegemonia”, ”yksityinen pääoma” ja muut uudet käsitteet asettivat sen selkeästi marxilaisen yhteiskunta-analyysin kehikkoon.

Eriyisesti riiston käsite nousi keskeiseksi poliittiseksi teemaksi: katsottiin että ”Kontrollipolitiikka on osa suomalaista luokkayhteiskuntaa; se suuntautuu nimenomaan alaluokkaa vastaan. Taloudelliselta arvoltaan vähäisistä omaisuusrikoksista on säädetty ankarat rangaistukset, kun sensijaan esim. veronkiertämistä ei ole määrätty edes rikokseksi [...] Tämä on tulonsiirtoa köyhiltä rikkaille, siis mitä ilmeisintä riistoa.” Kontrollipolitiikka ei siis ainoastaan varjele porvallista moraalikäsitystä, vaan yhteiskunnan yläluokka myös selvästi hyötyy siitä riiston muodossa.

Jännite reformien hyödyllisyyden ja vallankumouksen välillä järjestön retoriikassa ei päässyt purkautumaan, joten siitä tuli yhä vahvemmin järjestön *sisämen* poliittinen jakolinja. Yhä enemmän kannatusta sai käsitys, että kontrollipolitiikan ”inhimillistäminen” ainoastaan vahvisti nykyistä järjestelmää, eikä pureutunut kontrollipolitiikan perimmäisiin syihin kuten luokkadiskriminaatioon. Vuosien 1968 ja 1969 radikalisoituminen näkyi myös Marraskuun liikkeessä ja sen ”vallankumouksellinen siipi” vaati laajempaa yhteiskunnallista muutosta: ”Kontrollipolitiikan sektori on yksi vallankumouksen sektori. Tavoitteena on sosialistinen vallankumous.”

Liike, joka tekee itsensä tarpeettomaksi

Marraskuun liikkeen kriminaalipoliittinen tavoite oli vankilajärjestelmän kokonaisvaltainen uudistus. Siinä se onnistuikin varsin hyvin ottaen huomioon liikkeen lyhyen toiminta-ajan.

Ensinnäkin se sai ”politisoitua” kontrollipolitiikan: SDP perusti jo vuonna 1968 kriminaalipoliittisen työryhmän ja muut puolueet seurasivat nopeasti perässä. Kontrollipolitiikasta tuli siis aidosti *poliittinen ja ideologinen* kysymys.

Toisekseen laitokset paranivat huomattavasti: Vasemmisto oli saanut murskavoiton vuoden 1966 eduskuntavaaleissa, ja historian laajimmalla hallituspohjalla ajoi läpi useita Marraskuun liikkeen vaatimuksia. Vaikka vuoden 1970 vaaleissa konservatiivit saivat suuria voittoja, lakireformien aalto jatkui pitkälle 1970-luvun puolelle ja vankien määrään laski voimakkaasti.

Vuonna 1970 Marraskuun liike järjesti toisen ”ideologia-seminaarinsa”, jonka viimeinen puhe oli nimeltään ”Tarvitaanko Marraskuun liikettä enää?” Joidenkin mukaan merkittävä murros tapahtui jo vuonna 1969, kun niin sanottu ”vallankumouksellinen siipi” sai enemmistön järjestön hallitukseen. He eivät olleet niinkään kiinnostuneita toiminnasta ja tempausten järjestämisestä, vaan tutkimuksesta ja mielipidevaikuttamisesta.

”Eikä [tempauksia] sitten järjestettykään. Voi olla, että tämä järjestö ei sitten enää ollut niin vetovoimainen, jos se (toiminta) oli vain jotain julkilausumien kyhäämistä ja artikkeleiden tekemistä lehtiin. Se silloin rajaa jo ulkopuolelleen aika paljon porukkaa, varsinkin näitä syrjäytyneiden edustajia joista monet eivät olleet kovin hyviä kirjoittajia”, arvelee eräs järjestön aktiiveista myöhemmin. Marraskuun liike oli käyttänyt poliittisen momenttinsa loppuun.

Vuonna 1972 järjestölle valittiin viimeinen hallitus, ja samana

vuonna se lakkautettiin. Marraskuun liike oli onnistunut kääntämään kriminaalipoliittisen ilmapiirin, ja oli aika siirtyä muiden kysymysten pariin muihin vasta perustettuihin yhden asian liikkeisiin.

Loppupohdintaa

Muutaman toimintavuotensa aikana Marraskuun liike sai aikaan *pysyvän* muutoksen suomalaisessa kriminaalipoliitikassa. Nykyiset laitokset ovat huomattavasti paremmat kuin 1960-luvulla, ja suomalainen rangaistusideologia on varsin “inhimillinen” ja “järkevä” verrattuna moniin muihin valtioihin.

Toisaalta on selvää, etteivät kontrollipoliitikka ja pakkolaitokset ole hävinneet minnekään – päinvastoin! Samaan aikaan kun instituutioita on “inhimillistetty”, niistä on tullut yhä keskeisimpiä ja yleisesti hyväksytympiä hallinnan välineitä. Mitä inhimillisempiä ja hienovaraisempia keinoista on tullut, sitä laajemmalla yhteiskunnalliselle alueelle ne ovat levittäytyneet. Itse asiassa on luotu huomattava määrä uusia kontrollipoliittisia välineitä, vaikkei niitä heti sellaiseksi tunnusteta.

Olivatko Marraskuun liikkeen vallankumoukselliset siis oikeassa, kun sanoivat että reformit ainoastaan vahvistavat kontrollipoliitikkaa? Periaatteessa olivat, vaikka vaihtoehtoisilla historiankuluilla onkin ongelmallista spekuloida.

Erittäin mielenkiintoinen kysymys on valvontarangaistus kontrollipoliittikan “inhimillistämisen” – ja myös laajentamisen – näkökulmasta. Mutta siitä kirjoitan joskus myöhemmin...

Kirjoitus on käytännössä referaatti Kaisa Honkalan erinomaisesta gradututkielmasta, YK:n ihmisoikeudet vankiloihin. Suosittelen perehtymään siihen, jos aihepiiri kiinnostaa enemmän. Myös kaikki lainaukset ovat gradusta, josta selviää myös alkuperäislähteet.

KUINKA LAITOSTUA ILMAN LAITOSTA?

20.11.2014

Annoin viikko sitten haastattelun erääseen lehteen ja kysymys rikollisuudesta sai hieman pakkani sekaisin. En nimittäin ollut varautunut niin yksinkertaiseen kysymykseen kuin “koetko olevasi rikollinen?” Rikollinen oli merkityksellinen sanavalinta, sillä sitä ei yleensä käytetä poliittisesti motivoidusta laittomasta toiminnasta puhuttaessa (ellei teon poliittisuutta haluta tietoisesti hämärtää).

Sanakirjan mukaan rikollinen tarkoittaa “rikokseen syyllistynyttä henkilöä”, mutta sanaan kuuluu tietysti myös historiallista kerrostuneisuutta. Termiin rikollinen sisältyy tietynlainen moralisoiva ja patologisoiva ulottuvuus. Rikollisuus ei ilmene ainoastaan teossa, vaan ehdottomasti myös rikollisen persoonassa: rikollisuus on osittain jonkinlaista sisäistä pahuutta, patologiaa tai sairautta, josta rikollinen täytyy parantaa. Sen vuoksi vankilakaan ei ikinä ole ollut ainoastaan eristysrangaistus, vaan ennen kaikkea ankaraa ruumiin ja mielen koulintaa: pakkotyötä, pakkoripittäytymistä, erilaisia kuntoutusohjelmia, absurdeja elämänrytmiin liittyviä pakollisia rutiineja, terapiatapaamisia ja niin edelleen. On hyvin kyseenalaista onko vankila ikinä onnistunut tässä “parannus”työssä, mutta se on alusta asti ollut vankilan tehtävä.

Tällainen rikollisen subjektin koulinta “yhteiskuntakelpoiseksi” on myös valvontarangaistuksen julkilausuttu tavoite. Ennen rangaistusta olisin helposti vastannut etten koe olevani rikollinen, mutta enää vastaus ei ollut niin selvä. Mitä pidempään valvontarangaistuksen “kuntouttavalle” kurille altistuu, sitä enemmän tuntee itsensä rikolliseksi juuri yllä kuvatussa patologisessa mielessä.

Miten valvontarangaistus sitten koulii kohdettaan? Paneudun tässä yhteen sen keskeisimpään piirteeseen, joka on tietyn tyyppinen laitostuminen. Mutta mitä on laitostuminen ilman varsinaista laitosta?

Laitostuminen

Laitostumisella tarkoitetaan ilmiötä, jossa laitokseen eristetty ihminen sisäistää laitoksen toimintatavat, rutiinit, päivä- ja viikkorytmit ja niin edelleen, ja menettää yhteyden laitoksen ulkopuoliseen elämänmuotoon.

Laitoksessa “normaalin elämän” toimintatavat unohtuvat ja rapistuvat, ja ihminen ikään kuin sulautuu laitokseen ja sisäistää sen sisäisen toimintalogiikan. Laitoksessa on vain yksi mahdollinen käyttäytymismalli: sotilas, potilas, vanki, liukuhihnatyöläinen, oppilas... Laitokseen suljettu yksilö alistetaan tähän yksiulotteiseen muottiin, jonka tehtävät määritellään hyvin tarkasti ulkoapäin. Yleensä laitostuminen ei ole totaalista, mutta jotkin elämänalueet saattavat muuttua huomattavasti.

Valvontarangaistuksessa kokee jotain hyvin samankaltaista kuin laitostuminen sillä erolla, ettei siihen kuulu varsinaista suljettua tilaa, vaan koko yhteiskunta toimii yhtenä valtavana avoimena laitoksena. Valvontarangaistuksessa sisäistää ympäröivän yhteiskunnan rytmin, toimintalogiikan ja rutiinit, ja mahdollisuudet vaihtoehtoihin elämäntapoihin tuhoataan. Kaikki omaperäiset rönsyilyt, jotka eivät mahdu työn, kodin ja kuluttamisen piiriin, kitketään. Kyky omaehtoiseen toimintaan tukahdutetaan, kun poukkoileva ja yllätyksellinen ihmiselämä alistetaan viikkoaikataulun sanelemalle valmiiksi määritellylle uralle.

On periaatteessa mahdollista kuvitella ihminen, jonka elämään valvontarangaistus ei vaikuta juuri ollenkaan. Sellaisella ihmisellä on perhe ja vakituinen asunto sekä vakituinen työ ja säännölliset työajat. Hän käy silloin tällöin kulttuuritapahtumissa tai urheilemassa, mutta hänen elinpiirinsä koostuu vain muutamasta osoitteesta ja hän tietää menoistaan hyvän aikaa etukäteen. Hän saattaa käydä shoppailemassa tai näkemässä pienehköä ystävää/sukulaispiiriään, mutta pystyy organisoimaan menonsa useiksi päiviksi etukäteen eikä tee ikinä mitään yllättävää.

Juuri tällaiseen tasapaksuun, keskiluokkaiseen, palkkatyön ympärille rakentuvaan turruttavaan elämänrytmiin valvontarangaistus “laitostaa”. Kyse ei ole pakottamisesta, vaan ennemminkin hienovaraisesta rakenteellisesta paineesta, joka kannustaa tietynlaiseen käytökseen. Sen huomaa hyvin selvästi: Mitä enemmän viikkoaikataulu noudattaa yllä kuvattua kaavaa, sitä helpommalla viikosta selviää. Mitä enemmän kaavasta poikkeaa, sitä raskaampaa ja stressaavampaa eläminen on.

Tarkoitan raskaalla henkistä raskautta, mutta myös fyysisesti raskasta: jos valvontarangaistuksen osoittama rooli on kaukana omista elintavoista, niin rangaistuksen kyllä tuntee nahoissaan. Alkuun yritin ylläpitää itselleni tyypillisiä tottumuksia – tietynlaista unirytmää, sosiaalisten suhteiden ylläpitoa, poliittista aktiivisuutta, iltamenoja ja niin edelleen – mutta se on kävi yksinkertaisesti liian raskaaksi. Viikon jälkeen on aivan poikki, ja pitää käyttää pari päivää fyysiseen toipumiseen, jotta tuollaisesta rytmistä selviää. Tarvitsee päiviä jolloin ei tee yhtään mitään eikä edes poistu kotoa.

Kuudessa viikossa elinpiirini on kaventunut kouralliseen osoitteita: opiskelu, työ, kaupassakäynti, koti. Käytännössä mihinkään muuhun ei riitä voimat, mitä nyt kerran tai pari viikossa jaksaa piristää itseään “harrastusluonteisella menolla” tai muulla maisemanvaihdoksella. Valvontarangaistus on siis karsinut kaikki omalaatuiset rönsyilyt, ja tehnyt elämästä ennalta-arvattavaa tasapaksua arkea.

Spontaanisuuden menetyks

Laitostumiseen keskeisesti liittyvä piirre on kaiken yllätyksellisuuden, itsenäisen toimijuuden, ja spontaanisuuden tuhoaminen. Laitostunut ihminen noudattaa ulkoista toimintalogiikkaa, eikä toimi itsenäisenä historiaa muokkaavana subjektina. Elämä on enemmän virran mukana kulkemista kuin itsenäistä toimintaa.

Kuten ounastelin jo ensimmäisenä päivänä, spontaanisuuden

menetys on ollut ylivoimaisesti rangaistuksen raskain puoli. Arjesta on tullut turruttavaa päivästä toiseen matelemista, eikä mikään oikeastaan tunnu miltään. Kun kaikki asiat on aikataulutettu etukäteen, mikä tahansa tekeminen muuttuu suorittamiseksi ja tehtävälisan noudattamiseksi. Erilaisilla ajanviettotavoilla ei ole mitään sisäistä arvoa tai erityisyyttä, vaan asiat puuroutuvat samanlaiseksi harmaaksi massaksi.

Ongelmaa oli alkuun vaikea ymmärtää, sillä periaatteessa voi tehdä samoja asioita kuin ennenkin. Kyse ei ole siitä etteikö voisi tehdä haluamiaan asioita ja etteikö niistä periaatteessa nauttisi. Silti päivästä toiseen jatkui ahdistunut ja fyysisesti huono olo. Pitäisikö mennä muihin paikkoihin tai tilaisuuksiin? Ei, käyn juuri niissä paikoissa, joissa haluankin, eikä muut paikat tunnu mitenkään mielenkiintoisilta. Pitäisikö muuttaa arkiyrityksiä, tehdä asioita eri järjestyksessä tai epätyypillisiin aikoihin? Ei todellakaan, se luultavasti vain kuormittaisi entistä enemmän ja tekisi pannan kanssa elämisestä vielä raskaampaa.

Ongelma ei ollutkaan siinä, että olisin tehnyt jotain väärin. Ongelma oli se, että spontaanisuuden vieminen ja “laitostuminen” ovat tuottaneet olemisen tavan, joka määrittää kaikkea tekemistä riippumatta sen sisällöstä. Menoista riippumatta yleistunnelma on turtunut ja apaattinen. Jopa siinä määrin, että mikä tahansa yllätyksellisen irtiotto tuntuu vapaudelta: join viime viikolla oluen ihan vain piruuttani, koska se on kiellettyä. Pieni vapauden hetki harmaassa arjessa.

Tällä kertaa tällainen angstin kirjoitus, mutta pitää näitä raskaitakin fiiliksiä käsitellä. Ei ole kuitenkaan mitään syytä vaipua apatiaan tai uhriutua. Nyt kun ongelman tunnistaa, niin siihen on myös helpompi vaikuttaa.

KUINKA VALVONTARANGAISTUKSESTA PAETAAN?

21.12.2014

Viime kirjoituksessa – josta onkin jo aikaa – käsitelin omaan kokemukseni pohjaten valvontarangaistuksen menetelmiä muokata tuomitun elämää. Kuinka valvontarangaistus ottaa kiinni kohteestaan ja muovaa hänen elämäänsä pakottaen sen hienovaraisesti, mutta määrätietoisesti tiettyyn “paljaan kansalaisen” muottiin? Paljaalla kansalaisuudella tarkoitetaan sellaista elämää, josta kaikki epämääräiset, “tuottamattomat” ja ennakoimattomat rönsyilyt on poistettu. On kuitenkin korostettava vielä muutamaa asiaa koskien viime tekstiä.

Kuvasin ilmiötä vertaamalla sitä laitostumiseen. Jotta osoita kritiikkiäni väärään kohteeseen, on tärkeää tuoda esiin että laitostuminen on aina ennemminkin epätoivottu sivuoire kuin tarkoitushakuinen lopputulos. Valvontarangaistus kehitettiin nimenomaan vankilan laitostavan vaikutuksen välttämiseksi (mistä kirjoitan joskus myöhemmin): on selvää että valvontarangaistuksen tärkein motiivi on säilyttää tuomitun yhteiskunnalliset valmiudet ja varmistaa tuomitun katkeamaton yhteys palkkatyöhön (tai siihen kouluttautumiseen).

En usko että passivoiva, turruttava vaikutus olisi mitenkään tarkoitushakuista tai toivottavaa aikana, jolloin yhteiskunnallisesti toivottuun kansalaisuuteen kuuluu entistä enemmän aktiivisia ominaisuuksia. Valvontarangaistus pyrkii olemaan se “metropolitaaninen” rangaistusmuoto, joka mahdollistaa aktiivisten kykyjen kehittämisen, vaikka epäonnistuukin siinä tältä osin.

Toisekseen tekstin sävy oli varsin negatiivinen, koska siinä kuvattiin kuinka kontrolli pyrkii murtamaan kohteensa persoonallisuuden. Valvontarangaistus ei kuitenkaan ole mitään totaalista alistamista, vaan tuomitulla myös säilyy suuri osa hänen tärkeäksi kokemistaan elintavoista. Tämän olisi voinut tuoda selkeämmin esiin. Lisäksi kontrollin murtumakohdissa tuomitulla on myös itsenäistä toimijuutta ja kykyä vastustaa

häneen kohdistettua vallankäyttöä. Tässä kirjoituksessa keskitynkkin siihen, kuinka valvontarangaistuksessa luodaan tiloja omaehtoiselle toiminnalle – kuinka valvontarangaistuksen kontrollia päivittäin paetaan?

Miten kontrollia paetaan?

Kysymys ei ole yksinkertainen, sillä valvontarangaistukseen ei kuulu vankilan muuria tai muuta aitaa, jonka toisella puolella ruoho olisi vihreämpää. “Saanhän” toki mennä haluamiini paikkoihin – tai ainakin niihin, jotka tajusin laittaa osoitelistalle ennen rangaistuksen alkua. “Saanhän” myös suunnitella itse aikatauluni ja yleensä ne menevät läpi sellaisenaan.

Ehkä ensin on ymmärrettävä mihin valvontarangaistus ylipäänsä kohdistuu. Tämäkään kysymys ei ole yksinkertainen ja sille on esitetty eri vaihtoehtoja: yhdestä näkökulmasta se riistää tilan ja ajan (“kotiaresti” ja aikataulut). Toisen selityksen mukaan se kohdistuu ruumiseen (liikkumisen ja toiminnan kontrolli). Kolmas selitys näkee sen kohdistuvan mieleen (elintapojen ja elämäntyyliin muokkaus).

Sanoisin että kaikkiin näihin sisältyy osa totuutta. Mutta *ennen kaikkea valvontarangaistus riistää kykyä toimia omaehtoisesti*, eli kykyä tuottaa katkoksia historian “ennalta määrättyyn” kulkuun ja saattaa tilanteita ohjautumaan sivuun niiden totutuilta reiteiltään. Ei kykyä toimia, vaan kykyä toimia *omaehtoisesti*. Valvontarangaistuksessa voi kyllä olla, liikkua ja toimia lähes missä ja miten vain, kunhan tekee sen etukäteen laaditun kaavan mukaisesti.

Mutta nimenomaan kyky poiketa ennalta määrätystä kaavasta on inhimillisen elämän perusta, ja tätä ominaisuutta valvontarangaistus pyrkii hallitsemaan. Juuri siitä seuraa myös valvontarangaistuksen turruttava, “laitostava” vaikutus, joka johtaa pidemmän päälle masentavaan kaavamaisuuteen. “Niin käy kaikille tuossa vaiheessa”, sanoi valvojani tiedusteltuaan vointiani viime viikolla.

Valvontarangaistus ei siis pääosin rajoita toimintaa sinänsä – vaikka todellakin tekee *myös* sitä – vaan kontrolloi toiminnan mahdollisuuksia. Arjessa voi mennä suureen osaan haluamistaan paikoista ja tehdä näissä paikoissa haluamiaan asioita, mutta se onnistuu ainoastaan Rikosseuraamuslaitoksen ehdoilla. Rikosseuraamuslaitos pitää jatkuvasti langat omissa käsissään määrittämällä etukäteen toiminnan aikataulun ja raamit. Tulevaisuus avoimien mahdollisuuksien kenttänä sulkeutuu, kun kontrolli järjestää sen ennalta määrätyn yksiuotteiseksi poluksi tai kaavaksi. Viikkoaikataulu nivoo ajan ja tilan toisiinsa tavalla, joka mahdollistaa kaiken ja samalla ei mitään.

Mitä pakeneminen tällaisesta rangaistuksesta sitten tarkoittaa? Se tarkoittaa ajan ja tilan haltuunottoa omaehtoiseen toimintaan, tulevaisuuden ennalta määrätyn polun avaamista aidoille mahdollisuuksille. Väliaikaisten tilojen luomista spontaanisuudelle ja arkiselle riemulle. “Subjektiivista pakoa” kontrollin katvealueille, joissa tuntee elävänsä inhimillistä elämää ja unohtaa rangaistuksen olemassaolon.

Se ei välttämättä edes tarkoita suoranaista sääntöjen rikkomista – valvontarangaistuksessa on tilaa myös tällaiselle toiminnalle. Tällaisten hetkien ja tilojen löytäminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvän helppoa, vaan niitä on aktiivisesti luotava. Ja tähän haluan siis tarjota vinkkejä.

Hyödynnä omaa tietämystäsi ja muiden tietämättömyyttä

Kukaan ei tiedä elinympäristöäsi niin hyvin kuin sinä itse. Niinpä valvontarangaistukseen jää välttämättä katvealueita, jossa voi toimia omilla ehdoillaan. Rikosseuraamuslaitos ei esimerkiksi tiedä työpaikkasi/koulurakennuksesi pohjapiirrustusta. Ehkä samassa osoitteessa on kauppa, ravintola tai elokuvateatteri. Ehkä istutkin päivän kahvilassa ja tapaavat ystäviäsi, vaikka aikataulu näyttää sinun opiskelevan kirjastolla. Ehkä yllättäen menetkin elokuviin, koska näyttös esitetään koulullasi tai käyt ostamassa kaupasta ne ruokatarpeet, jotka edellisellä kauppareissulla unohtui.

Kun liikkumista ei voi itse määrittellä ja osoitteiden määräkin on rajoitettu, on olemassaolevista paikoista otettava kaikki mahdollinen irti. Tyypillisesti julkiset, puolijulkiset ja kaupalliset rakennukset mahdollistavat huomattavasti enemmän kuin uskoiisi. Itse olen ainakin löytänyt yliopistosta paljon uusia puolia.

Kontrolli murtuu sen ollessa vahvimmillaan

Valvontarangaistus on vahvimmillaan siirryttäessä paikasta toiseen. Siirtymisiähän viikkoaikataulut oikeastaan kontrolloivat, mutta niiden aikana voi toisaalta myös liikkua kaikkein vapaimmin. Kun on aikataulun määräämässä osoitteessa, on pienehkö riski että valvojat tulevat tekemään pistotarkastusta. Jos tällöin ei ole oikeassa osoitteessa, on vaikea keksiä päteviä tekosyitä miksi olikin jossain ihan muualla.

Siirtymien aikana tätä riskiä ei oikeastaan ole, koska voit luvallisesti olla lähes missä tahansa lähtö- ja kohdepaikan välillä. Siirtymät paikasta toiseen eivät ole mitenkään minuutin tarkkoja – toisin kuin kotoa poistuminen ja sinne saapuminen – joten niiden aikana on paljon aikaa hoitaa asioita. Jos valvojat sattuisivat soittamaan juuri tällöin – mikä on hyvin epätodennäköistä – niin se ei ole mikään ongelma: “olin juuri vaihtamassa linja-autoa...”, “olin juuri kävelemässä täällä...” ja niin edelleen.

Ota tilaa itsellesi

Muistutuksena: nilkkapanta ei lähetä GPS-signaalia, vaan aikataulun noudattamista valvotaan ainoastaan pistokokein. Valvojat tekevät pistokokeita noin kerran viikossa, silloin tällöin kahdesti. Lisäksi pistokokeita tehdään ilmeisesti lähinnä kotiin, jolloin valvojat puhalluttavat, mutta joskus myös muihin osoitteisiin. On siis oikeasti todella epätodennäköistä, että jää kiinni poiketessaan reitiltä.

Siitä huolimatta poikkeaminen voi olla ahdistavaa, jos jatkuvasti kuumottelee että tulevatkohan valvojat juuri nyt

tekemään pistokokeen. No, juuri koskaan he eivät tule. Sen takia livistäminen vaatii totuttelua, omien rajojen asteittaista siirtämistä, tilan ottamista haltuun askel ja kortteli kerrallaan, jotta siitä pystyy oikeasti nauttimaan. Samaan aikaan kun livistämiseen tottuu, myös rikkeistä seuraava rangaistus (loppu aika avovankilassa) pienenee, kun jäljellä olevat päivät vähenevät.

Kevyet aikataulut

Edellistä jatkaen: on voimia säästävää hoitaa juoksevat “pikkumenot” omavaltaisesti sen sijaan että yrittäisi aikatauluttaa jokaisen pikkuasian. On ylipäätään naurettava ajatus, että koko elämän voisi aikatauluttaa: unohtuneet ostokset, postilähetykset, välipalat nälän iskiessä, ja muut yllättävät menot on vain helpointa hoitaa miettimättä liikaa sääntöjä.

Sen lisäksi aikataulut ovat fyysisesti ja henkisesti todella raskaita, jos ne on ahdettu täyteen tuntikohtaisia suunnitelmia. Mitä enemmän asioita hoitaa kontrollin katveissa, sitä vähemmän aikatauluun täytyy listata yksityiskohtaisia menoja. Kannattaa hyödyntää kotia ja työ- tai opiskelupaikkaa, jos suinkin voi esimerkiksi tavata ystäviään niissä – aikataulut pysyvät yksinkertaisina. On kevyempää pysyä yhdessä osoitteessa koko päivä ja tavata ystäviä vaikka vuoron perään, kuin ravata ympäri kaupunkia pitäen huolta että pysyy aikataulussa. Yhdessä osoitteessa ollessa koko rangaistuksen unohtaa, aikataulusta huolehtiessa se pyörii jatkuvasti mielessä.

Pelaa valvontarangaistusta vastaan

Sen lisäksi, että omaa elämänlaatuaan voi kohottaa liikkumalla omavaltaisesti (saahan silloin käydä paikoissa joissa haluaa, silloin kun haluaa) nähdäkseni sääntöjen rikkominen on ihan itseisarvoista. Se voi kuulostaa naurettavalta, mutta ei ole.

Rangaistuksen aikana – ainakin valvontarangaistuksessa, mutta luulisin että myös vankilassa – suhteuttaa joka tapauksessa

kaiken toimintansa sääntöihin. Sääntöjen orjallinen noudattaminen on omasta persoonallisuudesta luopumista, antautumista “minuuden riistoon”, kuten Marraskuunliike sitä kutsui.

Sääntöjen noudattamatta jättäminen, jatkuva venkoilu “päänsäistä valvojaa” vastaan, on keino pitää mielensä virkeänä, muistaa oma persoonallisuus ennen rangaistuksen alkua ja niin edelleen. Pelottavintahan valvontarangaistuksessa on se, että siihen tottuu. Se muuttaa elämää huomattavasti, mutta ajan mittaan siihen tottuu. Se on pelottavaa.

Pitkän rangaistuksen – puolikin vuotta on todella pitkä aika! – aikana helposti unohtaa, että todellakin elää rangaistuksessa, että elää todella erilaista elämää kuin mitä eli joitakin kuukausia sitten. Jottei tämä pääse unohtamaan, on rangaistusta jatkuvasti vastustettava. Muuten todennäköisesti vapautuu aivan eri ihminen kuin se, joka alun perin vangittiin.

PS: Vaikka kerronkin tällaisia juttuja, on kiinnijäämisen riski silti todellinen (vaikkakin pienehkö). Kiinnijäämisellä on omat seurauksensa (loppuaika (avo)avovankilassa), joten suosittelen käyttämään järkeä sääntöjen noudattamisen ja noudattamatta jättämisen kanssa.

FIILIKSIÄ KUN RANGAISTUSTA ON JÄLJELLÄ VIISI VIIKKOA

22.02.2015

Viikko on valvontarangaistuksen luontainen aikayksikkö. Päiviä ei oikeasti jaksa laskea, mutta viikkojen kulumista tulee seurattua viikkoaikatauluja täytellessä luonnostaan. Kokemus ajasta on hyvin kummallinen: Tuntuu että viikot menevät todella nopeasti ja saa olla jatkuvasti täyttämässä uusia aikatauluja. Toisaalta taas tuntuu että rangaistusta on kestänyt jo ikuisuus eivätkä viikot lopu ikinä.

Tämän seurauksena voimat ja mielikuvitus alkavat loppua aikataulujen tekemiseen. En enää jaksa keksiä menoja ja miettimällä mieltää mahdollisimman ”hyviä” aikatauluja. Tuntuu että aikatauluja on tullut tehtyä jo kasoittain ja viikot alkavat toistaa itseään. Vielä vähemmän on intoa yrittää keksiä ”kivaa piristysohjelmaa”, jolla voisi teennäisesti hemmotella itseään. En kaipaa piristystä (ihan hyvä filishän tässä on), vaan rangaistuksen loppumista.

Vapautuminen on ainoa kiintopiste mikä kiinnostaa, kaikki muu tuntuu itsensä huijaamiselta. Nyt kun rangaistusta on jäljellä enää viisi viikkoa, on suhtautumiseni aikatauluihin muuttunut täysin kyyniseksi: ”enpä jaksa enää panostaa, kohtahan tämä on ohi.” Tammikuun alusta lähtien olen listannut vain ne menot mitä kalenterista löytyy helposti ja loppuajan vietän kotona. Voisin toki tehdä muutakin, mutta ei kiinnosta – se ei tunnu vaivan arvoiselta. Osittain tähän liittyy myös muuttunut suhde itse rangaistukseen.

Valvontarangaistus projisoi vapauden kaipuun valheellisesti viikkoaikatauluihin: ”mitä nokkelammin täytät, sitä enemmän nautit.” Kun masentaa, niin ongelma ei ole eläminen kahlehdittuna kyberneettiseen valvontakoneeseen, vaan se ettei onnistunut keksimään tarpeeksi fantsua viikko-ohjelmaa. Ikään kuin olisi tuomitun oma vika, jos ei pysty nauttimaan olostaan valvontarangaistuksen aikana. Ja alkuun ajattelinkin näin. Kuvittelin huijaavani ”systeemiä” keksimällä mahdollisimman

hyviä aikatauluja: ”yritätte rangaista, mutta eipä onnistu. Elän täysipainoista elämää valvontarangaistuksesta huolimatta.”

Paskat. Pitäisi olla itsestään selvää, ettei avain täysipainoiseen elämään löydy taidosta tehdä viikkoaikatauluja. Miksi löytyisi? Lataamalla halunsa viikkoaikatauluihin alkaa vain masokistisesti nauttia omasta orjuudestaan ja luulee vielä itse olevansa tilanteessa voittaja.

”Jee. Sainpas tällä viikolla keploteltua vaikka mitä menoja viikkoaikatauluun ja valvoja hyväksyi ne kaikki.”

Ei siinä ole mitään syytä juhlaan. Se kertoo ainoastaan että on sisäistänyt kontrollin ja muutenkin niin kesy tyyppi, ettei menoja tarvinnut ulkoapäin kieltää. Tällöin on jo sisäistänyt valvojan odotukset ja hyväksynyt ennalta määrättyjen mahdollisuuksien joukon: Onko käynyt mielessä lähteä bileisiin illalla? Entä lähteä dyykkaamaan tai lorvimaan ostarille? Tai lähteä yöllä maalaamaan graffiteja tai salakuvaamaan sikatiloja? Onko muukaan ”epäilyttävä” toiminta käynyt mielessä? No eipä ole. Onko tarvetta kieltää jotain mikä ei ole käynyt edes mielessä? No eipä ole.

Kuten olen jo aiemmin sanonut, valvontarangaistus ei perustu tukahduttamiseen tai alistamiseen, vaan juuri tuomitun aktivointiin ja samanaikaiseen kontrolliin, valvomiseen ja kesyttämiseen. Valvontarangaistuksen tarkoitus on mahdollistaa mahdollisimman normaali elämä (nimenomaan normatiivisessa merkityksessä), mutta pitää kohteensa samalla täydessä kontrollissa. Näin ollen viikkoaikatauluihin panostamalla päätyy toimimaan juuri valvontarangaistuksen vaatimalla tavalla kuvitellessaan toimivansa sitä vastaan.

Mielestäni konservatiivit ovat aina olleet väärässä sanoessaan että kunnan rangaistus tuntuu ja lujaa. Päinvastoin: kovin rangaistus on sellainen, jonka vaikutusta rangaistuksen kohde ei edes huomaa.

JÄLKISANAT

Nämä jälkisanat on kirjoitettu syyskuussa 2015 juuri ennen kirjan lähtöä painoon. Rangaistuksen päättymisestä on siis kulunut puolisen vuotta. Valvontarangaistuksen hitaasti mateleva arki ja jokainen pieni kiusa minuuttiaikatauluista aamuvaihaisiin virtsakokeisiin ovat edelleen elävästi mielessäni. Kokemukseen on kuitenkin jo mahdoton samaistua. Kun valvontarangaistuksen kontrolloimaa elämää ajattelee kokonaisuutena, se tuntuu kuin toiselta todellisuudelta, jota ei voi kokea vaikka sen voikin kuvitella hyvin yksityiskohtaisesti.

Sykli on siis päättynyt. Nyt on hyvä hetki luoda silmäys menneeseen ja arvioida kieltäytymisprosessia kriittisesti. Osa tässä kirjoituksessa esitetyistä ajatuksista on peräisin ajalta ennen rangaistusta, toiset ovat kehittyneet rangaistuksen aikana tai sen jälkeisissä itsearvioinneissa. Kaikkia ajatuksia yhdistää kuitenkin niiden linkittyminen sekä vallankumouksellisen antimilitarismin perinteeseen että omiin henkilökohtaisiin kokemuksiini totaalikieltäytyjänä.

Suomessa on yli vuosisatainen antimilitarismin perinne, joka on kehittynyt työväen kamppailujen mukana ja juurruttanut erilaisia vastarinnan muotoja käyttöömme. Monia nykyisiäkin toimintatapoja on käytetty eri tavoin jo useita vuosikymmeniä: totaalikieltäytymiset, joukkomielenosoitukset, performatiiviset tempaukset, kriittisten yhteiskuntatieteiden käyttö vastatiedon tuottamiseen ja niin edelleen. Nämä kaikki ovat viimeistään 1960- ja 70-lukujen liikehdinnän tuotteita. Toki työkalupakkia on täydennetty monilla uusilla menetelmillä, kuten Ruokaa ei aseita -toiminnalla, sivarilakoilla ja jopa maanpaolla, mutta jatkuvuuden lisäksi antimilitaristinen liikehdintä tarvitsee toimintamuotojen aktiivista uudistamista, jota ei olla aina tehty riittävästi.

Erityisesti tämä pätee mielestäni totaalikieltäytymiseen. Tietysti totaalikieltäytymistä tulee olemaan ja kuuluukin olla kunnes viimeinenkin armeija ja valtio on nujerrettu, mutta kieltäytymisen toteuttamistavat on aina mietittävä suhteessa

vallitsevaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. On monia erilaisia lähestymistapoja totaalikieltäytymiseen. On monia erilaisia tapoja käyttää totaalikieltäytymistä vastarinnan muotona. Kysymys kuuluukin, millä tavalla käytämme sitä juuri omassa ajassamme.

Turha haikailla julkista keskustelua

Dominoiva näkemys totaalikieltäytymisestä on ollut, ja on edelleenkin, eräänlainen edistysuskovainen reformismi. Erityisesti 1960-80-luvuilla eli vahvana näkemys, jonka mukaan yhteiskuntaa voitaisiin yhteisellä tahdolla ja rationaalisesti kehittää ”humaanimpaan” tai tasa-arvoisempaan suuntaan reformi kerrallaan. Kunhan epäkohdat tuodaan yleiseen tietoon ja vääryydet paljastetaan – yleensä kriittisten yhteiskuntatieteiden metodeilla – niihin voidaan yhdessä etsiä rationaalisia, valtiollisia ja byrokraattisia ratkaisuja. Elettiiin sosiologian ja sosiaalipolitiikan kulta-aikaa. Esimerkiksi totaaliblogissa esitelty Marraskuun liike saikin aikaan merkittäviä reformeja, ja vankilaolot paranivat huomattavasti.

Samaa strategiaa on pyritty soveltamaan totaalikieltäytymiseen. On katsottu, että vankilaan menemällä yksilö tuo esiin valtion autoritaarisen vallankäytön: konflikti ihmisten ja valtion välillä saa tällöin hyvin konkreettisen muodon ja paljastaa asevelvollisuusjärjestelmän epäkohdat. Ja niin se epäilemättä tekeekin. Totaalikieltäytyminen on yksi niistä keinoista, joilla olemme osoittaneet ihmisten olevan alistaisia valtiollisille tarpeille, eikä koskaan toisinpäin. Julkista keskustelua painottava näkökulma piilottaa kuitenkin näkyvistä aktiivisen vastarinnan, ja on epäpoliittinen tapa kirjoittaa historiaa: Esimerkiksi Jehovan todistajat eivät saaneet vapautustaan armeijasta minkään julkisen keskustelun ansiosta (päinvastoin heidän kamppailuunsa suhtauduttiin hyvin vihamielisesti) vaan tinkimättömällä vastarinnalla kasarmeilla, vankiloissa ja työleireillä. Samoin 90-luvulla asevelvollisuuslainsäädäntöä muutettiin syömälakkojen, tukilakkojen ja muun aktiivisen toiminnan painostamana.

“Kokemusteni mukaan totaalien pitkät vankeustuomiot ovat hyvin laajasti suomalaisten oikeustajun vastaisia, joten pelkkä asian esillä olo ja sen tuleminen lähipiiriin aiheuttaa tyytymättömyyttä nykytilaan ja politisoii ihmisiä“, sanoin muutamaa päivää ennen oikeudenkäyntiä Antimilitaristi-lehteen (2/2014) antamassani haastattelussa. Mieleissäni ei tosin ollut mikään yksittäinen epäkohta tai julkisen keskustelun siivittäjä reformismi, vaan antimilitaristisen vastarinnan tekeminen näkyväksi ja valtion legitimitietin kieltäminen myös julkisen keskustelun alueella. Se ei kuitenkaan toiminut, sillä mitään keskustelua ei syntynyt.

Kaukana ovat ajat, jolloin totaalikieltäytyminen aiheutti minkäänlaisia interventioita julkiseen keskusteluun. Uutisiin pääsimme ainoastaan siksi, että poltimme pinon (leikki)rahaa oikeudenkäynnin yhteydessä järjestetyssä mielenosoituksessa. Toisaalta se on nähtävä positiivisena asiana, merkinä siitä, että militarismien ja kansalliskiihkoilun pyhä asema on jo niin turmeltu, ettei totaalikieltäytyminen provosoi kohuja entiseen tapaan. Toisaalta on mietittävä, kannattaako totaalikieltäytymistä lainkaan ajatella julkiseen keskusteluun osallistumisen näkökulmasta. Itse kallistun ajattelemaan, että ei kannata.

Oma fokukseni oli alusta lähtien paljon lähempänä, omissa lähipiirissäni. Ajattelin totaalikieltäytymisen – samoin kuin symbolisten tai performatiivisten mielenosoitusten – tarkoituksen olevan tässä suhteessa paljon paikallisempi: luoda katkos lähiympäristön arkeen ja avata sellainen poliittinen tila, jossa asiasta on yhtäkkiä täysin luonnollista keskustella. Kävin prosessin aikana aiheesta satoja keskusteluita eri ihmisten kanssa, joita tuskin muuten olisi saanut aiheen pariin. Eikä pelkästään tämän suppean aiheen, vaan myös nationalismien, kapitalismin, ja valtioiden radikaalin kritiikin äärelle. Koska kaiken läpäisevä liberalismi on pyrkinyt epäpolitisoida arkemme täydellisesti, tarvitsemme totaalikieltäytymisen kaltaisia keinoja, joilla tunnistamamme olemassa olevat konfliktit tuodaan takaisin koulujen, kotien ja työpaikkojen kahvipöytäkeskusteluihin. Tämä oli mielestäni totaalikieltäytymisen onnistunein puoli,

johon panostaisin vielä enemmän, jos joutuisin samaan tilanteeseen uudestaan.

Lähimmäksi julkisuutta pääsimme luultavasti Totaaliblogi.org-sivustolla, jonka tekstit saivat muutamia kymmeniätuhansia lukukertoja kampanjan aikana. Sitä ei kuitenkaan voi pitää minun, totaali kieltäytyjän, onnistumisena. Vakiintuneiden tiedotuskanavien, kuten AKL:n sosiaalisen median ja järjestölehden sekä Takku.net-sivuston, sekä muiden ryhmien solidaaristen tovereiden merkitys oli ratkaiseva. Lisäksi AKL mainosti blogia banderolleilla, jäsenkirjeillä ja tuhansilla tarroilla. Näiden omien kanavien kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä valtamedian piiriin ei selvästikään ole tällä aiheella pääsyä. Ja vaikka olisikin, niin voiko median piirissä ylipäätään saada läpi mitään yksittäisen epäkohdan kritiikkiä radikaalimpaa, kokonaisvaltaisempaa analyysiä? Seuraako julkisesta keskustelusta ylipäätään mitään hyvää?

Edistys on kuollut, toivo elää

Dialogia ja julkista keskustelua painottavassa lähestymistavassa on se ainainen ongelma, että jonkinlaisen hyvän tahdon oletetaan ohjaavan historiaa. Ikään kuin jonkin epäkohdan julkinen tiedostaminen johtaisi siihen puuttumiseen – ja vielä positiivisella tavalla. Tällainen harha saattoi syntyä esimerkiksi 1970- ja 80-luvuilla, jolloin talous kasvoi vakaasti ja edistyksellisiä reformeja ajettiin läpi toinen toisensa perään. Poliittisen eliitin strategia oli viedä pohja vallankumoukselliselta liikehdinnältä tarjoamalla sopivia reformeja jo ennen konfliktien kärjistymistä avoimiksi kapinoiksi. 1990-luvun oli tarkoitus merkitä “historian loppua”, konfliktien kuolemaa, jonka jälkeen koko ihmiskunta olisi integroitu yhteen suureen epäpoliittiseen, hyvántahtoiseen julkiseen keskusteluun. Toisin kävi.

Tuli 1990-luvun lama, 9/11-iskut ja “terrorismin vastainen” sota, tietoisuus ilmastonmuutoksesta ja vuoden 2008 talouskriisi. Kapinat levisivät ympäri maailmaa samalla kun taantumuksen tuulet palasivat politiikan kentälle fasististen ja

uskonnollis-fundamentalististen liikkeiden nostaessa päätään. Kuka enää uskoo edistykseen tai liberaaliin harmoniaan? Jatkuva poikkeustila, loppumaton kriisi ja olosuhteidemme kurjistaminen “talkoohengessä” ovat meidän 90-luvun lasten elämänsäkokemukseksi kolme kivijalkaa. Edistyksestä olemme kuulleet ainoastaan vanhempiemme kertomuksista. Hallitukset ympäri Eurooppaa ovat siirtyneet poliittisten liikkeiden “kuoliaaksi halaamisesta” kuoliaaksi pamputtamisen linjaan. Kehitys on yhä autoritaarisempaan suuntaan, ja oikeuksia kavennetaan samaa tahtia kuin hyvinvointiamme leikataan. Enää ei ole harhaluuloja, etteikö myös kylmän sodan jälkeistä kapitalismia ohjaisi vastakkainasettelut, intressiriidat, ja toisiaan vastaan kamppailevien ryhmien poliittinen voima. Hyvántahtoisien julkisen dialogin aika on jo ohi, ja ainoastaan sinnikkäimmät ja sinisilmäisimmät liberaalit yrittävät pitää siitä kiinni.

Tämä on se konteksti, jossa totaali kieltäytymistä vastarinnan muotona tulisi arvioida. Konfliktien paluu on tuonut antimilitarismien jälleen niin sanottua rauhanliikettä laajemman liikehdinnän tietoisuuteen. Talouskurin rantautuminen Suomeen asetti militarismien materiaaliset ja inhimilliset kustannukset jälleen suurennuslasin alle. Vuoden 2015 huhtikuussa muodostettu Perussuomalaisen, keskustan ja kokoomuksen porvarihallitus kasvatti hallitusohjelmassaan ainoastaan sotilas-japoliisimenojasamallakun terveydenhuoltoon, koulutusta, vanhusten- ja lastenhoitoa alettiin ajaa alas, “koska ei ole muita vaihtoehtoja”. Luokkatietoinen antimilitaristinen analyysi ei näe sitä sattumana tai pahojen populistien kiusana, vaan ymmärtää valtioiden roolin sekä militarismien ja sotien että kapitalismin ylläpitäjänä. Antimilitarismi syntyi työväenliikkeen vapaudenhenkisten ryhmien kamppailuissa, ja jälleen olemme tilanteessa, jossa militarismien luokkaluonnetta on mahdoton kieltää. Myös Asestakieltäytyjäliitto lähti mukaan leikkausten vastaiseen liikehdintään, ja toi esiin oman näkemyksensä Joukkovoima-mielenosoituksessa jakamassaan lentolehtisessä: valtio ei toimi konfliktien syiden poistajana, vaan niiden seurausten (väkivaltaisena) hallinnoijana.

Leikkauspolitiikan lisäksi myös rajapolitiikka on keskeinen militarismia tuottava tekijä, joka on saanut suuret ihmisjoukot liikkeelle - puolesta ja vastaan. Toisaalta on noussut kansallismielinen ja rasistinen liikehdintä sekä järjestäytyneet fasismi, jotka hyökkäävät valtioiden rajoja uhmaavia pakolaisia sekä vastaanottokeskuksia vastaan vaatien rajojen tiukempaa valvontaa ja militaristista “kuria ja järjestystä”. Toisaalta on syntynyt sitäkin laajempi humanitäärisen avun liike, joka vapaaehtoisvoimin pyörittää hätämajoituksia ja tavarakeräyksiä ja vaatii humanimpaa rajapolitiikkaa. Valtiollisten rajojen ja militarismin kytkös on vahva, ja samoin on antimilitaristisen liikkeen kytkeytyminen siirtolaissolidarisuuteen ja kamppailuihin vapaan liikkuvuuden puolesta. Mikä on armeijan, poliisin, rajavartiolaitoksen, Frontexin kaltaisten ylikansallisten instituutioiden, tai jopa hyväntahtoisten kansalaisjärjestöjen rooli rajojen ylläpitämisessä ja militarisoinnissa, sekä työvoiman liikkeen kontrollissa? Tätä mieltii yhä suurempi osa ihmisistä, ja antimilitaristeilla on takanaan pitkä perinne niiden analyysistä ja niihin vaikuttamisesta.

Militarismi on siis saanut kasvot. Se ei ole mikään vastarinnan ulottumattomissa oleva luonnonvoima. Samoin tunnistamme entistä selvemmin myös liittolaisemme, joita putkahtelee tuon tuosta esiin niin työväenliikkeen, feministien, anarkistien, rasismien ja fasismien vastustajien kuin pakolaisavun parissa työskentelevien keskuudesta. Radikaali, eli militarismin ja sotien perimmäisiin syihin pureutuva antimilitarismi ei ole koskaan ollut yhden asian liike, vaan luokkaristiriidat, rasismi, seksismi ja muut ylivallan muodot ovat hampaissamme siinä missä institutionaalinen väkivaltakin. Antimilitarismi ei ole kehittynyt irrallaan muusta vapaudenhenkisestä liikehdinnästä, vaan yhteiskunnan kamppailujen seurauksena ja tueksi. Siksi toimimme aktiivisesti liikkeissä, ryhmissä ja kamppailuissa, jotka ajavat laajempia yhteiskunnallisia tavoitteita: todellinen rauha saavutetaan vasta, kun jokainen ylivallan muoto on poistettu. Siihen asti “rauhalla” tarkoitetaan ainoastaan sarron jatkumista. Näin ollen onnistumisemme riippuu kyvystämme solmia solidaarisia liittolaisuuksia ja kasvattaa omaa kollektiivista voimaamme. Mutta palataksemme vastarinnan

muotoihin, mitkä ovat totaali kieltäytymisen mahdollisuudet tässä tilanteessa?

Välttely on uusi kieltäytyminen

Käytyäni läpi oman kieltäytymisprosessin aloin ajatella totaali kieltäytymistä aivan uudesta perspektiivistä. Liian usein kieltäytyjiä pidetään vahvoina yksilöinä, jotka tinkimättömästi uhmaavat voittamattomalta vaikuttavaa valtiokoneistoa ja marssivat vapaaehtoisesti vankilaan partisaanilauluja laulellen. Kieltäytymistä pidetään suorastaan ylpeän miehekkäänä: jopa osa kansallismielisistä piireistä näkee rangaistuksen suoraselkäisen kärsimisen kunniallisempänä kuin verrattain yleisen armeijassa “lusmuilun”. Tämän huomaaminen oli masentavaa, sillä tarkoitukseni oli nimenomaan kapinoida muun muassa kasarmeilla tuotettua militaristista maskuliinisuutta vastaan. En vain täysin ymmärtänyt kuinka vahvasti myös totaali kieltäytyminen, vankila ja valvontarangaistus tuottavat vastaavanlaista, jopa sankarillisia mittasuhteita saavaa, banaalia mieheyttä.

Nämä näkökulmat nousivat käymissäni keskusteluissa esiin yhä uudestaan ja uudestaan. Niitä on kritisoitu antimilitaristisen liikkeen piirissä esimerkiksi Israelissa, Etelä-Koreassa ja Turkissa feministisestä näkökulmasta, ja Suomessakin on (onneksi) luovuttu “totaali on tosimes”-julistesta jo vuosia sitten. Alkoikin tuntua, että AKL:n aktiivien lisäksi ainoastaan anarkistipiirit, joissa jo tuolloin pyörin, ymmärsivät kieltäytymiseni todellisen luonteen: kyse on ennemminkin heikkoudesta. Liikkeemme on niin heikko, ettemme pysty suojelemaan armeijan kieltäviä jäseniämme valtiollisen sarron edessä. Onhan yksi keskeisistä tavoitteistamme, ettei yksikään toverimme viruisi vankiloissa, vaikka saatammekin käyttää keinoja, joiden takia sinne voi joutua. Joka tapauksessa kulttuurista, jossa vankilaan mennään vapaaehtoisesti tai jopa ylpeänä, on päästävä eroon. Vankiloihin mahtuu kyllä moninkertainen määrä totaaleja ja muita valtion vihallisia, muttei ole mitään takeita että se johtaisi positiiviseen muutokseen ainakaan tällaisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä. Sen sijaan jokainen vangittu toverimme on suoraan pois

kollektiivisesta voimastamme, jota tarvitsemme jokapäiväisissä kamppailuissamme.

Sen takia on hyvä miettiä myös uusia vastarinnan mahdollisuuksia, joita esimerkiksi yleistynyt vapautuksen saaminen (niin kutsutut c-paperit) mahdollistaa. Unohtamatta myöskään maan alle painuneita ihmisiä, jotka välttelevät kutsuntoja 28 ikävuoteen asti. Tällä hetkellä jo noin neljäsosa kutsuntavelvollisista ei suorita minkäänlaista palvelusta, ja vapautuksen saaminen todellisin tai keksityin perustein on helpompaa kuin koskaan. Myös antimilitaristien ja antiautoritaarien keskuudessa on yhä yleisempää, että armeijasta hankitaan vapautus ja vapautunut aika käytetään aktiiviseen vastarintaan. Joukkoliikkeen muodostaminen totaali kieltäytyjien ympärille on puolestaan yhä vaikeampaa, kun entistä suurempi osa vapautetaan palveluksesta laillisesti.

Samalla totaali kieltäytyjistä on tullut niin ikään kesytetty ryhmä ja luonnollinen osa asevelvollisuusjärjestelmää. Viitisenkymmentä totaalia istuu vuosittain tuomiotaan, kustannukset ja resurssit on laskettu ennakoidusti, ja valtio ja armeija jatkavat toimintaansa ilman huomattavaa häiriötä. Amnesty ja YK kirjoittavat raporttinsa, jotta valtio voi sanoa tiedostavansa ongelman ja jatkaa entiseen malliin. Me totaalit olemme itse paljastaneet itsemme ilmoittaessamme aikeistamme avoimesti. Olemme tehneet itsestämme täysin kontrolloidun marginaaliryhmän, jonka lukumäärä, asuinpaikat, työpaikat ja liikkeet ovat valtion tiedossa. Liikkeemme ovat helposti ennakoitavia, sillä toimimme valtion meille määräämällä kentällä. Meistä on tullut yhteiskunnan ”ulkoinen” vihollinen, kuten muinainen valtiopäämies Cicero sanoisi, joka heiluttaa lippuaan suureen ääneen ja kalistelee sapeleitaan päivänvalossa. Sen sijaan todellinen maanpetturi toimii aina yhteiskunnan sisäpuolella, hiljaa varjoissa, ja nakertaa sen perustuksia sisältäpäin. Hän kulkee väen keskuudessa huomaamattomasti ja tekee tuhotöitään anonyymisti, eikä koskaan paljasta todellisia aikeitaan virkavallalle.

Näitä hiljaisia militarismin nakertajia liikkuukin kaikkialla

ympäriämme. Neuvot c-papereiden saamiseen kulkevat kuiskauksina koulujen käytävillä, supatuksina skeittiparkeilla ja nuorisotaloilla. Suurin osa nuorista tuntee ainakin yhden toisen nuoren, joka on välttänyt kutsuntojen seulan sepittämillään valheilla. On syntynyt suullinen perinne, joka kulkee ikäluokalta toiselle, ja yhä useampi myös pistää tämän hiljaisen tiedon käytäntöön. Meidän pitää vielä pystyä tunnistamaan toisemme paremmin, sillä valtio on merkinnyt meidät epäpoliittisilla leimoillaan: ”auktoriteettikammainen”, ”riippuvainen”, ”epävakaa” ja niin edelleen. Ainoastaan tietoisuus itsestämme ja toisistamme muuttaa toisistaan eristetyt välttelijät varsinaiseksi antimilitaristien salaliitoksi, joka pystyy koordinoituun vastarintaan.

C-papereiden politisointi pitääkin sisällään suuren käyttämättömän kasvupotentiaalin, johon on korkea aika tarttua. ”Ei yhtäkään ihmistä armeijaan! Ei yhtäkään työtuntia sotateollisuuteen!”, kuten vanha antimilitaristien iskulause sanoo. Se, kuinka iskulause pannaan käytäntöön, on meidän itse arvioitava. Totaali kieltäytyminen pistää liikkeelle lukuisia keskusteluja ja muistuttaa meitä vastarinnan tinkimättömyydestä, valtion legitimitietin kieltämisestä, ja laittomienkin toimintatapojen mahdollisuudesta. Mutta sen kääntöpuoli on henkilökohtaisen toimintakykymme ja siten myös kollektiivisen voimamme heikkeneminen, sekä tovereidemme päätyminen vankeuteen tai valvontaan. Armeijan välttely puolestaan on näkymättömämpää, mutta lisää voimaamme aktiiviseen kamppailuun rajojen, seksismin, rasismin, nationalismin, fasismin ja luokkaristiriitojen - militarismin perimmäisten syiden - poistamiseksi. Vastarinnan muodot ovat moninaiset, ja parhaassa tapauksessa ne vahvistavat toisiaan. Toivottavasti tämä teksti toimii sytykkeenä laajemmalle keskustelulle antiautoritaarisen liikehdinnän keskuudessa.

Helsingissä 28.9.2015

Henri Sulku

VINKKEJÄ TOTAALIKIELTÄYTYJÄLLE

Aikatauluista (jälleen kerran)

Menojen luonteesta riippuen aikataulujen teko voi olla kiusallista tai jopa hieman ahdistavaa. Ei edes siksi että niihin sisältyisi jotain salamyhkäistä, vaan ennemminkin koska jotkut yksityisasiat vain haluaa pitää omana tietonaan. Kyse ei myöskään ole siitä, että ahdistaisi niiden päätyminen johonkin kasvottomaan rekisteriin, vaan jostain paljon subjektiivisemmasta.

Arvioitavana tai “paljaana” olemisen tunne on jotenkin samankaltainen kuin esimerkiksi jäädessään kiinni röökinpoltosta yläasteen opettajalle: ei pitäisi olla mitään väliä vaikka “jää kiinni” ihmiselle, johon on ainoastaan muodollinen suhde, mutta tavallaan juuri suhteen muodollisuus murenee, kun joutuu tahtomattaan paljastamaan liikaa omasta yksityiselämästään. Ammattimaiseen suhteeseen (vanki/valvoja, oppilas/opettaja, työntekijä/työnantaja) on perinteisesti kuulunut, että virka- ja yksityiselämä erotetaan toisistaan tai ainakin niiden sekoittumista on mahdollisuus kontrolloida. Kyse ei ole myöskään käyttämisestä, vaan ennemminkin ihan normaalista “small talkista”.

Minulla vaihtui valvoja kuukaudeksi sairausloman takia, ja toisella valvojalla oli tapana pyytää aikataulut sähköpostiinsa. Hän lisäsi ne järjestelmään jo ennen tuloani, ja valvontatapaamisissa ne käytiin vain silmämääräisesti läpi ja katsottiin että kaikki on kunnossa. Kaikki ongelmat (lue: kiusaantuneisuus) hävisivät, ja jatkoin tätä käytäntöä kun “oma” valvojani palasi lomaltaan. Kun valvoja on naputellut aikataulut jo valmiiksi, niin keskustelu ei pyöri omien tekemisten ympärillä, vaan jossain ihan muissa aiheissa.

ELI: Jos syystä tai toisesta tuntuu kiusalliselta selvittää aikataulujaan yksityiskohtaisesti valvojalle, kun hän yrittää olla ystävällinen ja siksi jutustelee tekemisistäsi, niin luulen että se on ihan yleinen reaktio. Kannattaa tällöin kysyä voisiko

aikataulut lähettää jo etukäteen sähköpostilla “koska se on niin paljon kätevempää.” Minulla se ainakin ratkaisi kaikki ongelmat, kun emme enää keskustelleet tekemisteni sisällöstä.

Mielivallasta ja ammattitaidosta

Suosittelen perehtymään valvontarangaistukseen tuomitun oikeuksiin jo ennen tuomion alkua. Ei nimittäin ole syytä olettaa, että Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta olisi tehtäviensä tasalla, tai että virastossa ei esiintyisi mielivaltaa. Tässä muutamia esimerkkejä, joissa vertaan omaa rangaistustani erään tuntemani ihmisen vastaavaan:

Osoitelista

Kuten kerroin jo aiemmin, ennen valvontarangaistuksen alkua on tehtävä lista osoitteista, joita rangaistuksen aikana saa käyttää. Minun listallani on 59 osoitetta, koska tietojärjestelmään liittyvän teknisen syyn vuoksi jouduin karsimaan osan pois. En ihan tarkkaan tiedä mikä tämän listan tarkoitus on, sillä sain kuitenkin mennä “poikkeuksellisesti” esimerkiksi haastatteluun Ylen studiolle. Lisäksi esimerkiksi joulun aikaan valvoja ehdotteli, että voisin “poikkeuksellisesti” käydä jossain jouluna. Kuitenkin alusta lähtien on painotettu, että ainoastaan listan osoitteet ovat käytössä.

Noh, tällä tuntemallani henkilöllä tällaista osoitelistaa ei ole lainkaan. Kumpikaan meistä ei ymmärrä, miten se on mahdollista, mutta hän ei ole antanut minkäänlaista listaa missään vaiheessa ja on kohta jo vapautumassa. Hänellä ei siis ole minkäänlaista ennalta määrättyä rajoitetta oleskelualueen suhteen, kun taas minun elinpiiri on rajattu 59:ään osoitteeseen koko puoleksi vuodeksi.

Valvontarangaistuslaki ei mainitse sanallakaan osoitelistaa, joten laillista pakkoa sen olemassaoloon tai -olemattomuuteen ei ilmeisesti ole. 9 § (“Toimeenpanosuunnitelman täsmäntäminen”) sanoo vain epämääräisesti, että *täsmennetty* toimintasuunnitelma – ts. sopimus, joka tehdään juuri ennen

rangaistuksen alkua – määrää “5) tuomitun oikeudesta liikkua asuntonsa ulkopuolella.” Ehkä osoitelista perustuu tähän?

En viitsinyt alkaa kysellä tästä, koska epäilen että yleinen linja on, että osoitelista on oltava käytössä. Selvästikään näin ei kaikkien kohdalla ole. Eli jos sitä ei kysellä, niin ei kannata alkaa tyrkyttämään. Ajattelin, että selvittäisin vapauduttuani mihin ohjeistukseen osoitelintojen vaatiminen perustuu, vai perustuuko mihinkään.

Kotiintuloajat

Valvontarangaistuksen yhteydessä on alusta lähtien korostettu, että kotona on oltava aina iltayhdeksän ja aamukuuden välinen aika. Vaatimus on ehdoton, eli siihen ei ole poikkeuksia. Satuun tietämään jo etukäteen, että tämä ei pidä paikkaansa, sillä poikkeuksia on saatu muun muassa yöttöiden takia. Laki valvontarangaistuksesta sanookin selväsanaisesti näin:

“Työ ja muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei toimeenpanosuunnitelmassa työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä toisin määrätä.”

Toimeenpanosuunnitelma on siis se paperi (tai oikeastaan pinkka papereita), jotka tehdään kelpoisuus selvityksen yhteydessä jo ennen oikeudenkäyntiä. Siihen kirjataan tuomion suorittamiseen tarkoitettu asunto, päätoiminen toimintavelvoite ja joitakin muita *koko rangaistusajaa* koskevia tietoja. Kannattaa siis olla tarkkana jo hyvissä ajoin, jos tietää että tulee tekemään yöttöitä tms. rangaistuksen aikana.

Kummallista tässä on se, että tuntemani henkilöt ovat saaneet luvat spontaanisti kesken rangaistuksen. Toisella oli yöllinen keikkatyö, mikä ei ennen rangaistusta ollut tiedossa, joten on periaatteessa ihan ymmärrettävää, että sille on jotenkin hankittu poikkeuslupa. Toinen puolestaan meni stand up -keikalle. Kyllä, hän sai joululahjaksi liput stand up -esitykseen, kysyi valvojalta pääseekö, ja valvoja laittoi kotiintuloajan kello 23:ksi

kyselemättä asiasta sen enempää. Kyseessä on siis samainen kaveri, jolla ei ole käytössä myöskään osoitelista. Jos osoitelistan suhteen ei ollut täyttä varmuutta, niin tämän kohdalla on ainakin selvää että kyse on laittomasta etuoikeudesta.

Mitäpä siitä valittamaan, hyvä asiahan se on jos pääsee laittoman helpolla. Toisaalta harmittaa itseäni, sillä voitte varmaan kuvitella kuinka monesta menosta olen joutunut tinkimään juuri ehdottoman klo 21 kotiintuloajan takia. Suuri osa keikoista, leffoista ja teattereista jne. alkaa kello 19 (tai myöhemmin), joten kulttuurimenot ovat olleet poissuljettuja, koska kello 19 alkavasta esityksestä on mahdoton ehtiä kotiin kello 21 mennessä. Kello 21:30 tai 22:00 kotiin tulo varmaan onnistuisi, mutta 21:00 kotiintuloaika on ollut kohdallani ehdoton.

Mitä tästä siis opimme? Luultavasti jokaisella valvojalla on joku osa-alue, jossa hän ei ole tehtäviensä tasalla. Näitä sokeita pisteitä käyttäisin surutta hyväkseni, koska olettaisin vastuun jäävän virkailijalle, jos virhe paljastuu. En ole tästä kuitenkaan täysin varma, joten kannattaa käyttää omaa järkeä.

Toinen opetus on tietysti se, että täytyy olla omista oikeuksistaan selvillä, koska virkailijat eivät selvästikään ole. On mahdollista saada laittomia etuoikeuksia, mutta on aivan yhtä mahdollista joutua laittoman mielivallan kohteeksi. Ainakin valvontarangaistuslakiin on hyvä perehtyä.

Terminologiasta: Toimeenpanosuunnitelma on se yleisluontoinen suunnitelmasuunnosta, työ- tai opiskelupaikasta, ja muista koko rangaistusta koskevista seikoista, joka tehdään ennen oikeudenkäyntiä ja on ehto valvontarangaistukseen pääsemiselle. *Täsmennetty* toimeenpanosuunnitelma tehdään juuri ennen valvontarangaistuksen alkua. Se on suurin piirtein samanlainen kuin aiempi, mutta hieman yksityiskohtaisempi (sisältää esim. osoitelistan). Se sisältää tiedot todellisista yksityiskohdista (asunto, työ/opiskelupaikka), joiden puitteissa rangaistus suoritetaan, kun taas aiempi perustuu vain oletuksiin tulevaisuudesta, eikä ole sitova.

SISÄLLYSLUETTELO

Esipuhe: Ei ainoastaan totaalista	5
Johdanto	11
Kirjeestä käräjille – kertomus oikeusprosessista	14
Aseistakieltäytyjien eriarvoistavasta kohtelusta	18
Ensimmäisiä kokemuksia pannasta	23
Kaksi viikkoa takana – 23 edessä	27
Hyvää syntymäpäivää Marraskuun liike!	30
Kuinka laitostua ilman laitosta?	39
Kuinka valvontarangaistuksesta paetaan?	43
Fiiliksiä kun rangaistusta on jäljellä viisi viikkoa	49
Jälkisanat	51
Vinkkejä totaalikieltäytyjälle	60